№ 221 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 8 1905 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 8 № 221

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Դատավճիռ. Վերջին տեղեկութիւններ. Տեղեկութիւններ գաւառից.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Ընթերցողի օրագիրը. Բագուի պատգամաւորութիւնը Փոխարքայի մօտ. Դրամատիկական ընկերութեան ժողովը. Դրուժինը Շուշում. Համալսարանական աշխարհ Օդեսայում. Թատրոն և երաժշտութիւն. Ներքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ԴԱՏԱՎՃԻՌ

Խուլիգանների միջոցով գործնական աջողութիւն ձեռք բերելը ճակատագրական մի դատավճիռ է այն կուսակցութիւնների և խմբերի համար, որոնք դիմում են խուլիգանների աջակցութեան: Այդպիսի աջողութիւնը նախ միայն ժամանակաւոր կարող է լինել, իսկ յետոյ կը փոխվի մի այնպիսի սոսկալի պարտութեան, որ խոցոտ կը խորտակէ խուլիգանական կուսակցութիւնները:

Երբ որ քաղաքական կամ հասարակական մի կուսակցութեան մէջ հանդէս են գալիս անազնիւ անձնաւորութիւններ, նրանք սարսափելի հարուածներ են հասցնում այն կուսակցութիւններին, որոնց նրանք պատկանում են: Եւ յայտնի են եւրոպական կեանքում շատ դէպքեր, ինչպէս կուսակցութիւնները փասներ են կրել իրանց անդամների անուանարկող գործերից: Անկասկած, շատ անգամ կուսակցութիւնները մեղաւոր չեն լինում այն բանում, որ նրանց շարքերում գտնվել են սոսոր անձեր, բայց և այնպէս հասարակական կարծիքի վրա ամեն մի աննպաստ հանգամանք տպաւորութիւն է գործում և որոշ բացասական արդիւնքներ առաջացնում:

Իսկ որքան աւելի ծանր պէտք է ապգէ այն, երբ մի կուսակցութիւն ոչ թէ սխալմամբ, ոչ թէ պատահաբար ընդունել է իր մէջ անարժան անձերի, այլ բոլորովին ընդհակառակը, նա ինքն է գրաւել սոսոր տարրերը իր մէջ, ինքն է նրանց որոնել, ժողովել, խմբերի վերածել և իբրև մաքառող ոյժ կազմակերպել: Այդտեղ այն կուսակցութիւնը, որ այդ կեղտոտ և անարժան միջոցներին է դիմել, մի և նոյնն է թէ մահվան դատավճիռ է կարդացել իր գլխին և իրան մատնել է կատարեալ անկման, քայքայման և խայտառակութեան:

Մենք չէինք ցանկանայ հաւատալ, որ մեր քաղաքներում երևցած և համարձակ կերպով գործող խուլիգանները հուանաւորված վիճակի մէջ են և պատրաստի զօրք են ներկայացնում կազմակերպված խմբերի, կուսակցութիւնների կամ հաստատութիւնների ձեռքում, բայց դժբաղդաբար կեանքի փաստերը, շատ շատերի վկայութիւնները գալիս են հաստատելու, որ խուլիգաններին դիմելը և նրանց միջոցով անկարգութիւններ և յանցաւոր ընդհարումներ առաջացնելը իրողութիւն է և մեր ժամանակակից կեանքի ամենասև և ամենազզուելի էջերից մէկը:

Մենք կը յարգէինք ամեն մի համոզված գաղափարական մարդու, թէկուզ մենք բոլորովին հակառակ դաւանանքի տէր լինէինք: Կը յարգէինք, որովհետև մարդու անկեղծ համոզմունքը, նրա աշխարհայեացքը անհատի անխախտելի սեփականութիւն են կազմում: Եւ մենք կը յարգէինք ազնիւ պահպանողականին, ազնիւ միապետականին, եթէ նրանք իրանց պահէին գաղափարական ձգտումների սահմաններում. իսկ երբ մէկը զինակից է վերցնում իր համար սրիկային, աւազակին, խուլիգանին, մարդասպանին, այն ժամանակ նա ոչ միայն դառնում է անհամակրելի և զզուելի, այլ և ցեխի մէջ է գցում իր կուսակցութեան գործը, թաղելով նրան երկար տարիներով, եթէ ոչ առ միշտ:

Ազնիւ հասարակութիւնը, ճիշտ է, ժամանակաւորապէս կարող է փախչել խուլիգաններից և խուլիգաններին զինակից շինող կուսակցութիւններից, բայց նա վստահ ու համարձակ կարող է նայել դէպի առաջ, հաստատ հաւատալով, որ նրա հակառակորդների զէնքը այն ժանգոտ զէնքերից է, որ շատ շուտով կը կոտրվի և սարսափելի պարտութիւններ կը բերէ նրան դիմողների համար:

Հետևանքը ճակատագրական է:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Հին-Նախիջևան քաղաքում սպանվեց քաղաքային վարչութեան անդամ Թուրք Խալիլով: Ովքեր են սպանողները, յայտնի չէ, բայց յամենայն դէպս ոչ ոք կասկած չէ յայտնում հայերի վրա:

Խալիլովը մահից մի քանի օր առաջ անախորժ խօսակցութիւններ է ունեցել իր հայրենակիցների հետ: Քաղաքում լուր է պտտում, որ իբր թէ Խալիլովը պախարակում է եղել Թուրքերի բռնած դիրքը դէպի հայերը և պնդում է եղել, որ դուրանը թոյլ չէ տալիս քրիստոնեաների կոտորածներ կատարել: Որքան ճիշտ է այդ բոլորը, դժուար է ասել, բայց Հին-Նախիջևանի հասարակութեան մէջ Խալիլովի սպանութեան մասին զանազան տեսակ խօսակցութիւններ տեղի ունեն:

—

Մենք յայտնել էինք այն ծանր դրութեան մասին, որի մէջ գտնվում է Գանձակի նահանգի Սարով գիւղի շրջանը:

Սարով-Մարալեան գիւղի բնակիչներից մի քանիսը դիմելով փոխարքայի օգնական Սուլթան-Կրիմ-Գիրէյին՝ յատուկ խնդիրքով բացատրել են գիւղի թշուառ վիճակի մասին:

Այդ խնդիրքի մէջ նրանք յայտնում են, որ գտնվելով տափարակի վրա, շրջապատված Թուրքերով և զրկված զէնքից, նրանք մնացել են բոլորովին անպաշտպան, ուստի Թուրքերի յարձակումից յետոյ նրանք տեղափոխվել են մերձակայ Բէգիւմ-Սարով գիւղը ժամանակաւորապէս պատսպարվելու:

Գիւղը աւերի ենթարկվելուց յետոյ ունեցել է մեծ կորուստներ: Գլխաւոր յարձակվողները և աւերողները եղել են Խանգարվենդ գիւղի բնակիչները: Գիւղացիները իրանց կորուստը հաշւում են այսպէս.

11.250	պուդ ցորեն
200	ջուալ գարի
180	դեսեատին բամբակ
125	դեսեատին բրինձ
90	դեսեատին այգի և ծառ
133	գլուխ անասուն
7	ձի

Բացի այդ 3500 րուբլու վնաս է հասցրված տեղական խանութպան Բախշի Աբրահամեանի կրպակին:

Դիմելով Փոխարքայի օգնականին գիւղացիները խնդրում են ընդունութիւն և զէնք պաշտպանութեան համար: Գիւղացիները սակայն յայտնում են, որ քննութիւնը պէտք է կատարվի ոչ տեղական վարչութեան ձեռքով, որովհետև նրանք դիմել են արդէն այդ վարչութեանը և մինչև այժմ ոչ մի օգնութիւն չեն տեսել:

—

Ասում են, որ Բագուի զարնիզօնի գլխաւոր գնդապետ Տալմաչօվը դիմել է տեղական հայերին և առաջարկել միջամտել ուր հարկն է, որ դադարեցնեն արխի-խուլիգան Աշուրօվի դէմ սկսած դատաստանական գործը. հակառակ դէպքում կարող են հայերի համար ոչ ցանկալի բարդութիւններ առաջ գալ: Սուլթանական այս քաղաքականութիւնը հազիւ թէ աջողութիւն ունենայ, որովհետև Բագուի հայերը դեռ մատղիր չեն ինքնապաշտպանութիւն գործել: Բայց զարմանալին այն է, թէ ինչու այդ զինուոր-սարիկանը դիմում է հայերի օգնութեան, քանի որ կարող է ապահով լինել, որ ներկայ պայմաններում Աշուրօվի պէս մարդիկ առանց այն էլ բոլորը կարդարանան. չէ՞ որ նրանք միայն գործիք են աւելի բարձր դիրքերում կանգնած մարդկանց ձեռքին:

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Գանձակ, նոյեմբերի 22-ին: Շատ և շատ բաներ կատարվեցին այս մի քանի օրերը մեր գիւղերում, շատ և շատ ցաւեր ու դարդեր աւելացան մեր դժբախտ գիւղացիների վրա, բայց մէկն ու մէկի համար ոչ դեղ, ոչ դարման... Ի՞նչն է այդ մեծ չարիքը: Դա Թուրքերի անդադար թալանները և յարձակումներն են, որոնք վերջ չունեն: Օ՛ր չէ անցնում, որ նոր-նոր բօթաբեր լուրեր չը լսենք: Ամսիս 17-ին լսեցինք, որ Թալիշ գիւղից տարել են 150 գլուխ տաւար: Գիւղի երիտասարդները փորձ են անում յետ խլել, բայց կօզակները արգելք են լինում: Ինչու: Յայտնի չէ: Երկու օր չանցած, Թուրքերը կրկին յարձակվեցին և տարան Ղարաչինարից 102 գլուխ տաւար: Յետ խլելն անկարելի է լինում, չը նայած սոսկալի հրացանաձգութեան, մանաւանդ որ սատրիկ ձիւնախառն անձրևը խանգարում էր: Նոյն օրը միաժամանակ տանում են Պարիս հայկական գիւղից 50 գլուխ տաւար և ձի: Նոյն փորձն են անում Երքեջ գիւղից տանելու, սակայն գիւղացիները շուտ իմանալով կրակ են բանում Թուրքերի վրա և փախցնում: Մինչև այդ Թուրքերը համախմբվում են Գիւրզալար Թրքական գիւղում և ձեռքն ընկածներին անխնայ կոտորում: Դէպքերը շատ և մէկը-միւսի յետևից:

Ամսիս 22-ին Դօզիլար կոչված Թրքական գիւղի մօտ անհոգ ճաշելիս են լինում ղարաչինարցի Սարգիս Ղազարեանը, իր փեսայ Զաւադը, տանուտէր Դուխանը (старшина), Ցրիզանը, Յովհաննէսը և Արշակը: Յանկարծ յեչեալ Թուրք գիւղացիները, թւով 30—40 հոգի, յարձակվում են չորս կողմերից: Բոլորվին շփոթված տղաները այս ու այն կողմն են թաչում կռւելով, բայց շրջապատված լինելով ամբողջ Թուրքերով, ընկնում են բոլորը, թւով 5 հոգի, միմիայն Արշակին աջողվում է հրաշքով ազատվել ու հասնել Երքեջ, գիշեր ժամանակը: III դաւառամասի պրիստաւ Բահրամ-բէկ Ջվանշիրը, այդ դիմակաւորված դազանը, այդ վայրկեան Երքեջ լինելով, առանց ժողովրդին յայտնելու, գնում է աղէտաբերը և դիակները թաղցնում: Հետևեալ օրը հայ երիտասարդները 30 կօզակների հետ մի կերպ հարկադրում են դիակները տալ: «Նամարդ» Թուրքերը ամենաչարաչարաբար էին վարվել անշունչ դիակների հետ, մէկին այրելով, միւսի երեսը մաշկելով, երրորդին կտոր-կտոր անելով և այլն և այլն...

Եւ այսպէս Թուրքը թալանում է, Թուրքը այրում է, Թուրքը կոտորում է հայերին, իսկ հայը միշտ համբերում է: Բայց մինչև ե՞րբ: Այս մի ամսվայ ընթացքում 30-ից աւել հայեր կոտորվել են, երկուսը մի տեղ, հինգը մի տեղ, մէկը մի տեղ և այլն և այլն... Կառավարութիւնը ոչինչ չէ անում այս անհատական սպանութիւնների դէմ, և սանձարձակ Թուրքը մօլի անբռնել ամեն ինչ անում է առանց պատժի... Իսկ եթէ հայն է մի Թուրք սպանում, այն ժամանակ, դեռը եկել ա ու հային տարել...

Ինչպէս տեսնում ենք այս բոլորը դեռ շատ երկար կը շարունակվի, քանի որ չը կան կտրուկ միջոցներ, քանի որ սոսկալի հովեր են փչում Թրքական մասերից, քանի որ «չէյթանի» արբանեակները պակաս չեն...

Ս. Յովսափեանց

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՄՈՒԼ

—

«Сынъ Отечества» լրագիրը հետևեալ տողերն է նուիրում Կովկասի այժմեան դրութեան.

Կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվին Կովկասի Փոխարքայ նշանակելը իր ժամանակին ողջունվում էր իբրև նոր դարագլխի նշան, դարագլուխ խաղաղասէր քաղաքականութեան այդ դժբախտ, ազգամիջեան կռիւներով տանջված երկրի համար: Իրականութիւնը, սակայն, ոչ միայն չարդարացրեց յոյսերը, այլ ընդունեց խիկական քաղաքացիական պատերազմի և անիշխանութեան աւելի ահարկու ձևեր: Արդեօք կովկասեան նախկին սատրապ իշխան Գօլիցինի «իրաւաչափ» (?) պետութիւնը երկպառակութեան չափազանց խոր սերմեր թողեց, արդեօք նոր Փոխարքան էլ եկաւ որոշ համակրանքներով և հակակրանքներով—մի՛վ գիտէ: Մի բան միայն կարելի է ասել վստահութեամբ. դրութիւնը շարունակում է վատանալ և սպառնում է բոլորովին քայքայել և կանգնեցնել երկրի ամբողջ տնտեսական կեանքը: Շփոթութիւնը առաջ է բերում պատերազմական դրութիւն, որ իր կողմից աւելի սաստկացնում է շփոթութիւնը: Կովկասը ընկել է մի կախարդական շրջանակի մէջ, որից բատ երևոյթին, դուրս գալ չէ կարող, քանի որ գոյութիւն են պահպանում այն հիմնական պատճառները, որոնք ծնեցնում են շփոթութիւն: Իսկ հիմնական պատճառը Ռուսաստանի ամեն մի կողմում մի և նոյնն է և վերջին օրերում նա պատկերացել է մի պարզութեամբ, որ ոչ մի կասկած չէ թողլ տալիս: Անցեալի Ռուսաստանը կռւում է վաղվայ Ռուսաստանի հետ, և այդ կռւի մէջ մի կողմից միացել են երկրի բոլոր մութ ոյժերը, որոնք զինված են ոտքից գլուխ, անողոք են և անխնայ: Կովկասում այդ միացումը տեղի ունեցաւ մի քիչ վաղ, քան մնացած Ռուսաստանում: Այստեղ ադմինիստրացիան իր կամայականութիւնների քաղաքականութեան համար աւելի օգտակար տարր դտաւ հնութեան ազէտ և ֆանատիկոս կողմնակիցների —Թուրքերի մէջ և կնքեց նրանց հետ յարձակողական սերտ դաշնակցութիւն քրիստոնեայ ժողովուրդների և գլխաւորապէս հայերի դէմ: Այժմ հազիւ թէ որ և իցէ մի մարդ կարողանայ ժխտել այս բանը: Կովկասից եկող բոլոր փաստերն ու տեղեկութիւնները միշտ նկարագրում են ադմինիստրացիան և զօրքը Թուրքերի հետ կողք կողքի տռւած: Հայերը թողնված են իրանց ճակատագրի կամքին և պիտի պաշտպանվեն երկու թևերից: Միայն լաւ կազմակերպված ոյժերը, համերաշխութիւնը և ջերմ սէրը դէպի ազատութիւնը տալիս են այդ ժողովրդին ետանդ դիմանալու իր թշնամիների բնաջինջ անող արշաւանքին: Բայց երկա՞ր արդեօք նա ոյժ կունենայ դիմադրելու: Իսկ եթէ հայերը, կուլտուրայի այդ պատուարը Կովկասում, ընկնեն անհաւասար կռւի մէջ, այն ժամանակ այդ երկիրը չի՞ դառնայ արևելեան բռնապետութիւնների վասալ: Ամեն ինչ հնարաւոր է աշխարհում, և այն ճանապարհը, որով դընում է կովկասեան ադմինիստրացիան, կըրում է իր մէջ պետական դաւաճանութեան սաղմերը ապագայ Ռուսաստանի վերաբերմամբ:

Անհրաժեշտ է ուրիշ ճանապարհ ընտրել, և այդ ճանապարհը Կովկասում, ինչպէս և ամեն տեղ, միանման գծերով է որոշվում: Անհրաժեշտ է անյապաղ կազմալուծել կովկասեան ամբողջ ադմինիստրացիան և յանձնել վարչական իշխանութիւնը այնպիսի մարդկանց, որոնք անպայման վայելում են հասարակութեան վստահութիւնը: Ապա անհրաժեշտ է հեռացնել երկրից այն զօրաբաժինները, որոնց մէջ իշխանութիւնը եռանդով հաստատել է եղբայրասպան քաղաքականութիւնը:

Մեզ ոչինչ չէ մնում աւելացնել այս դեղեցիկ խօսքերի վրա...

ԸՆԹԵՐՑՈՂԻ ՕՐԱԳԻՐԸ

XXXIX

Ներկայ րոպէին Ռուսաստանում կատարեալ դժբախտութիւն է ընթերցող լինելը: Ճակատագրի դաժան հեգնանք: Մամուլը ստացաւ ազատութիւն, հետևաբար ընթերցողի պէս երջանիկ մարդ չը պիտի լինէր: Բայց ազա-

տութեան հետ վերկացաւ ահռելի արիւնոտ փոթորիկը և տակն ու վրա արաւ ամբողջ երկիրը, պերճ մայրաքաղաքներից սկսած մինչև գաւառական ամենախուլ անկիւնները։ Ազատ խօսքը իր առաջին իսկ քայլերից դարձաւ սարսափների տարեգրութիւն։ Կարծես միայն այն պատճառով կործվեցին, վայր ընկան մարդկային լեզուն կաշկանդող կապերը, որ նա, այդ լեզուն, աւելի պարզ, աւելի լայնարձակ թռիչքներով նկարագրէ այն ճիւաղային ոճիրը, որ Ռուսաստանի բոլոր դժբախտութիւնների, ամբողջ անկման, սորացման միակ աղբիւրն է, միակ հեղինակը։

Ահ ու դողով ես բաց անում լրագրի թերթը։ Արիւն, հրդեհ առաջին տողերից մինչև վերջինը։ Գազանային խժդժութիւնների, նողկալի բարբարոսութիւնների մի անհուն պատկեր, որի բոլոր մանրամասնութիւնները պէտք է գիտել, հասկանալ։ Բայց ո՞վ է տանել այդքան կարողութիւն։ Մարդը ներվերից է կազմված։ Եւ կա՞յ մի հնար այդ կազմուածքից ազատվելու համար։ Կարելի՞ է մի մի գծլել այդ ներվերը և նրանց տեղը թոկեր շարել մարմնի մէջ։

Որքան անհարկու, հրէշաւոր գծերով է ներկայանում ոճիրը, այքան խորապէս է յուզվում հասարակական ազատ կարծիքը, այնքան պերճախօս է դառնում նա իր մեղադրանքների մէջ։ Հրապարակում մերկացվում են քստմնելի գործեր, արտասանվում են բացորոշ անուններ։ Պահանջում են պատիժ, պահանջում են, որ հասարակութիւնը դուրս գայ այդ ոճրի դիմաց իբրև ակտիվ կռւող մի ույժ։ Քաղաքական այն սիստեմը, որ բերել հասցրել է Ռուսաստանը այս դժբախտութեան վիհին, այժմ այլ ևս գաղտնիք չէ, այլ ևս կասկածի և երկմտութեան առարկայ չէ կարող լինել։ Ոճիր—ահա նրա անունը։

Ի՞նչ մեծ եռանդով, ի՞նչ պերճախօս ապացոյցներով մամուլը, հասարակական կազմակերպութիւնները, ամեն տեսակ ազատ ընկերակցութիւններ միաբան և միահամուռ դատապարտում են այդ ոճիրը։ Ամբողջ ազատ մտածող Ռուսաստանը դարձել է մի աղաղակ, զայրոյթի ու զզուանքի աղաղակ, որ որոտում է ոճրագործ սիստեմի դէմ։

Հայ Ռուսաստանի մէջ մի ժողովուրդ, որի համար—աւա՜ղ—զարմանալի ու զարհուրելի չեն այժմ միայն հրապարակ եկած բարբարոսութիւնները։ Այդ ժողովուրդը նոր չը պիտի ճանաչէ ոճրագործ սիստեմը։ Այդ ժողովուրդը արդէն ինն ամիս է, ինչ մորթվում է նոյն ոճրի ձեռքով, ողջ-ողջ այրվում խորովվում է իր տան, իր ստացուածքի բոցերի վրա։ Այդ ժողովուրդը հայ ժողովուրդն է։

Կարծր է նա ցնցվել յանկարծակիի եկածի նման։ Չափազանց դաժն, չափազանց երկարատև էր նրան վիճակված փորձանքը։ Չափազանց շատ արիւն է ծորել նրա մարմնի վրա լայն բացված վէրքերից։ Եւ այսօր Ռուսաստանում բարձրացած միահամուռ աղաղակի դիմաց նա կարող է միայն մի բան անել—ձեռքը դնել իր ջարդված կրծքի վրա և խորին վշտով հառաչել—«վերջապէ՜ս»։

Այո՛, այդ հառաչանքը... Վերջապէս ամենքը, ամեն տեղ հասկացան։ Վերջապէս ճանաչվեց ոճիրը։ Բայց ե՞րբ։—Երբ, ի մեծ դժբախտութիւն, զոհերը հազարներով, տասնեակ հազարներով են հաշւում, երբ այլ ևս տեղ չը կայ, ուր արիւն չը լինի հոսած։ Հայը այսօր իր վաղեմի արտասունքները խառնում է Ռուսաստանի արտասունքներին։ Եւ կարող է ասել. «Դժբախտ եղբայրակիցներ, ինն ամիս ես այսօրվայ ձեր զարհուրելի ցաւն էի ներկայացնում իմ քանդված, հրդեհված գիւղերով, իմ առևանգված կոյսերով և կանանցով, իմ պղծված եկեղեցիներով»։

Եւ դա կը լինի մի անուրանալի ճշմարտութիւն։ Իսկապէս կա՛յ մի նորութիւն Ռուսաստանի ներկայ դժբախտութիւնների մէջ։ Թոյլ տուէք հարիւրաւոր ու հազարաւոր հեռագիրներից, նամակներից մէկը յիշատակել։ Դժբախտ Օդեսայից ուղարկված մի հեռագիր է դա, որ տպվել է „Сынъ Отечества" լրագրի մէջ։ Ահա ինչ է ասում թղթակիցը։

Մարդիկ պատառ-պատառ էին արվում, ոստիկանների և կօզակների ներկայութեամբ և օգնութեամբ կանանց փորերը պատռում էին։ Կօզակներով շրջապատված քաղաքապետ Նէյդգարդը փողոցում ողջունում էր կոտորողներին և այրողներին։ Առաջին օրը կարելի եղաւ յետ խլել կողոպուտների մի մասը, բայց երկրորդ օրը զօրքերը սկսեցին կրակ անել այն տների դէմ, որոնց մօտ բռնում էին կողոպտողներին և խլում էին նրանց աւարը։ Բռնված են մարդիկ, որոնք տների կտուրներից գնդակներ էին արձակում, որպէս զի զօրքերը հրազէնքի կրակ թափեն այդ տների վրա։ Պրովոկատորները հեռագրել են զանազան գիւղեր և կայարաններ թէ 20,000 հրէաներ շարժվում են քրիստոնեաներին կոտորելու համար։ Պաշտօնական թերթը շարունակում է յուզել ժողովուրդը խուլիգանական յօդուածներով, պաշտպանում է սպանողներին։ Լրագիրները ստիպված են լռել։

Եւ վերջապէս Ռուսաց հեռագրական գործակալութիւն անուանվող լիրբ, անամօթ հիմնարկութիւնը. նա սուտ լուրեր է հաղորդում Օդեսայից և զայրոյթ է տարածում ամբողջ քաղաքի մէջ իր զզուելի սուտութիւններով։

Ի՞նչ կայ այս պատկերի մէջ, որ նորութիւն լինի։ Հի՛ն չարագործը։ Նրա գծերից մէկն էլ չէ փոխվել։ Զարմանա՛յ հայը։ Զարմանալ նա կարող է ոչ թէ ճիւաղի կերպարանքի վրա, այլ զարմանալ իր բախտի, իր ճակատագրի վրա։

Ինն ամիս նա մենակ, անօգնական ծուատվում էր այդ ճիւաղի ճանկերում։ Հասարակութիւնը անտարբեր էր. ոչ մի բողոք, զայրոյթի ոչ մի արտայայտութիւն։ Մամուլը բաւականանում էր համարեա միայն տեղեկութիւններ հաղորդելով։ Այդ բաւական չէ։ Անաչառութեան սպարք հատուցանելու համար նա դեռ ուզում էր քննել ու վճռել թէ ո՞վ է մեղաւորը—հա՛յը թէ նրա տուն աւերողը, նրա արիւնը թափողը։ Երկար ու երկար տևեց այդ ակադեմիական քննութիւնը։ Հայը արդարադատութիւն էր կանչում, պատիժ էր աղաղակում, իսկ մամուլը նոր և նոր վկաներ էր հրաւիրում հրապարակ, կարծիքներ էր հաւաքում։ Նրա համար կարծես գոյութիւն չունէին մահմեդականացած գիւղերը, գերի տարած կանայք, քանդված եկեղեցիները։ Փաստեր էին որոնում և դեռ նոր-նոր ուզում էին ստուգել թէ որքան ճիշտ է, որ հայ յեղափոխական կոմիտեներն են առաջացրել սոսկալի արիւնահեղութիւնը։

Օլիմպիական հարցափորձը այնպէս էլ չը վերջացաւ։ Մարքսի հանճարեղ վարդապետութիւնը թշուառ տառակերութեան վերածած համբակները դասակարգային մրցութիւն տեսան թուրք-հայկական ընդհարումների մէջ, գտնվեց նոյն իսկ մի ամբողջ մամուլ—վրաց մամուլը, որ առանց այլ և այլութեան մարքսիզմի դրօշակի տակ հրապարակ նետեց իր հին շովինիստական ատելութիւնը դէպի հայ տարրը։

Հայը տեսնում էր շրջապատի այդ անսիրտ վերաբերմունքը դէպի իր տառապանքները և ի՞նչ զգաց։ Այն, որ կարեկցութեան, համակրանքի, եղբայրական զգացմունքի արժանանալու համար բաւական չէ տանջվող մարդ լինել, պէտք է դեռ պատկանել մի յայտնի ցեղի, մի յայտնի կուսակցութեան...

Տխո՛ւր եզրակացութիւն։ Բայց սա հնարված չէ, սա ցնորք չէ, այլ մի շարք իրական փաստերից բղխող յուսահատական այժմէութիւն։

Երբ հայի դէմ ամիսներով անպատիժ գործող ոճիրը իր դէմքը ցոյց տուեց Ռուսաստանի բոլոր անկիւններում, այդ ժամանակ միայն բարձրացաւ միահամուռ աղաղակն ու վայնասունը։ Չքացան օլիմպիական վեհութեամբ հարցափորձ կատարող դատաւորները։ Մոռացվեց դասակարգային մրցութեան թէօրիան։ Ոչ ոք սիրտ չարաւ քննելու թէ որքան զանազան յեղափոխական կուսակցութիւնները նպաստեցին արիւնոտ փոթորկի տարածվելուն։ Ամենքը տեսան միայն ոճիրը և զինվեցին նրա դէմ։

Այդ արդարութիւնը միայն հային զլացան։ Եւ չէ կարելի արդարանալ նրանով, թէ մինչև հոկտեմբերի 17-ը ազատութիւն չը կար։ Ո՛չ։ Հոկտեմբերի 17-ից յետոյ էլ հայի արիւնը հոսում է։ Բաքւում 5 օր ռուս խուժանը, զօրքերի աջակցութեամբ, կոտորում էր հայերին, իբրև յեղափոխականների, իբրև հին սիստեմի թշնամիների։ Հոկտեմբերի 17-ից յետոյ էլ գեներալ Տակայշվիլիի կօզակները դժոխք են դարձնում Խաչէնի հայ գիւղերը։ Եւ ոչինչ։ Տեղական ռուս թերթերը միայն տեղեկութիւններ են տալիս, ուրիշ ոչինչ։ Անկարողութի՞ւնն էր պատճառը։ Ո՛չ։ Գուրիայի արդար դատը նրանք պաշտպանեցին մեծ եռանդով, որ պատիւ է բերում ազատ խօսքին։ Միայն հայի դատն է, որի համար աւելորդ են համարում նիզակներ կոտրատել։ Առ առաւելն, այն արին հայերի համար, որ նրանց դատը կոխեցին «դասակարգային կռիւ» եարլիկի տակ և ստորագրեցին իրանց այդ մեծ գիւտը։

Մեր ժամանակներում ազատամիտ, ծայրայեղ արմատական կարծիքների տակ էլ թագնըվում է նոյն հին հերոսը—ազգայնութիւնը։ Լեհաստանում զուտ ազգայնական հողի վրա սկսվել է շարժում, որի նպատակն է ինքնավարութիւն ձեռք բերել. այդ պատճառով այնտեղ պատերազմական դրութիւն յայտարարվեց։ Եւ ի՞նչ։ Աշխատում են համառուսական ընդհանուր գործադուլով բողոքել այդ կարգադրութեան դէմ, հարկադրել, որ կառավարութիւնը չանէ այդպիսի բան։ Գործադուլները, ինչպէս յայտնի է, ղեկավարում են ծայրայեղ արմատական կուսակցութիւնները, որոնց համար, ըստ երևոյթին, ոչինչ նշանակութիւն չը պիտի ունենային ազգայնական ձգտումները։ Բայց, ինչպէս տեսնում էք, ծայրայեղներն անգամ ունեն որոշ թուլութիւններ դէպի այս կամ այն ազգը։ Գաղափարը միանգամայն չէ կարող ոչնչացնել գոյութիւն ունեցող մարդկային հասկացողութիւնները...

Մի և նոյն երևոյթը, նոյն իսկ աւելի խիստ աչք ծակող գծերով, կայ և մեր Անդրկովկասում։ Մեզանում էլ գոյութիւն ունի սօցիալ-դէմօկրատիկական ուժեղ կազմակերպութիւն։ Այդ կազմակերպութիւնը միանգամայն խուլ ու անտարբեր մնաց նոյն իսկ Բագուի կոտորածների վերաբերմամբ, չը նայած որ այնտեղ հայ մի ստուար բանուոր դասակարգ կար, որ ամենից շատ վնասվեց կոտորածներից։ Կուսակցութիւնը մատը մատին չը խփեց դժբախտներին օգնելու, զարհուրելի արիւնահեղութեան դէմ բողոքելու համար։ Չունէ՞ր ույժ։ Անկարելի է հաւատալ։ Երբ Թիֆլիսում ոստիկանութիւնը զէնք բաժանեց խուլիգաններին, կուսակցութիւնը կարողացաւ ամբողջ 10—11 օր կանգնեցնել կեանքը, հարկադրելով ամենքին գործադուլ անել։

Հարցը, ուրեմն, միջոցներին չէ վերաբերվում, այլ համակրանքին։—Մի քանի օր առաջ նոյն սօցիալ-դեմօկրատիկական կուսակցութիւնը Թիֆլիսում տարածած թռուցիկներով հրաւիրում էր ամենքին զէնք վերցնել Գուրիան ազատելու համար։ Նոյն նպատակի համար, ինչպէս ասում էին, պէտք է գործադուլ էլ լինէր Թիֆլիսում։

Ահա քանի քանի իրողութիւններ են խօսում հայի հետ, ահա քանի փաստեր կան ապացուցանող թէ նա մենակ է, կատարելապէս անօգնական։ Հէնց որ հոկտեմբերի 17-ից յետոյ սկսեցին Ռուսաստանում ջարդել հրէաներին, իսկոյն Լօնդօնից, Ամերիկայից հեռագիրներ տեղացին թէ կազմել են նպաստամատոյց յանձնաժողովներ, որոնք արդէն խոշոր գումարներ են հաւաքել։ Չկամութեամբ չեմ ես բերում փաստը։ Հրէական բազմատանջ ազգի դարաւոր նահատակութիւնների առաջ կարելի է միայն պատկառանքով ծունկ չոքել։ Այդ ազգը աւելի մեծ կարեկցութեան, աւելի երջանիկ կացութեան է արժանի։ Ինձ այստեղ միայն համեմատութիւնն է խօսեցնել տալիս։ Ինչո՞ւ, մտածում ես, հայերը ոչինչ օգնութեան չարժանացան օտարների կողմից։ Մի՞թէ նրանք քիչ են վնասվել։ Մի՞թէ այսօր մի ամբողջ քաղաք—Շուշին—նստած չէ իր մոխիրների վրա, իսկ տասնեակ գիւղեր մատնված են սովի վտանգին...

Ինչո՞ւ է այսպէս, ընթերցող։ Ինչո՞ւ, ասացէք, Բագուի ռուս խուլիգանը ոստիկանի և կօզակի հետ յարձակվում է յատկապէս և միմիայն հայի վրա, համարելով նրան յեղափոխական, հակապետական, իսկ վրացի հրապարակախօսն ասում է թէ հայերը զրկվել են համակրանքից այն պատճառով, որ չեն մասնակցում ազատարար շարժման։ Վերջապէս կա՞յ մէկը, որ հասկանայ մեզ, վերջապէս ո՞վ է մեր բարեկամը, ո՞վ է թշնամին...

Հարցեր, որոնց վրա պէտք է մտածել, երկար ու լուրջ մտածել... Լ.

ԲԱԳՈՒԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ ՄՕՏ

—

Շաբաթ, նոյեմբերի 5-ին, Բագուի դումայի կողմից մի պատգամաւորութիւն, բաղկացած վարչութեան անդամ՝ Ջումշուդ Յարութիւնեանից և ձայնաւորներ՝ Խ. Անտօնեանից և Իսրաֆիլ Հաջիեվից, ներկայացաւ Կովկասի Փոխարքայ կոմս Վօրօնցօվ-Դաշկօվին։

Պատգամաւորութիւնը լիազօրված էր դումայից հետևեալ միջնորդութիւնները յարուցանելու Փոխարքայի առաջ.

1) Խնդրել, որ Փոխարքան միջնորդէ ուր հարկն է, որ Անդրկովկասի երկաթուղիների համար գրաւված քաղաքապատկան հողերի արժողութիւնը, 240,000 ր., որ քաղաքը 20 տարուց ի վեր չէ կարողանում ստանալ երկաթուղային վարչութիւնից, այժմ վճարվի Բագու քաղաքին, ի նկատի ունենալով որ քաղաքային կասսան ներկայումս բոլորովին դատարկ է և ոչ մի միջոց չունի հոգալ իր անհրաժեշտ ծախքերը։

2) Որովհետև 1903 թուից սկսած Բագւում ահագին քանակութեամբ զօրք է պահվում և այս տարի զօրքի քանակութիւնը աւելի շատացել է, և այդ զօրքի պահպանութեան ծախքը ծանրացած է քաղաքի վրա, որը մինչև այժմ ծախսել է 140,000 րուբլի, իսկ մինչև տարվայ վերջը պէտք կը լինի ծախսել 60,000 րուբլի ևս, ուստի դուման խնդրում է առ այժմ տալ 60,000 րուբլի, իսկ մնացած 140,000 րուբլին տալ յաջորդաբար։

Փոխարքան, լսելով Բագուի դումայի պատգամաւորների միջնորդութիւնը, յայտնեց, որ երկաթուղային վարչութիւնից հասնելի 240,000 րուբլի գումարի վերադարձման մասին նա հարկաւոր միջնորդութիւնը կանէ, գտնելով այդ պահանջը միանգամայն արդար։ Գալով զօրքերի պահպանութեան համար արած ծախքերին, նա արդէն միջնորդութիւն է յարուցել գլխաւոր կառավարութեան առաջ մի գումար դնել իր տրամադրութեան տակ փոխարինելու համար այն ծախքերը, որ Կովկասի քաղաքները արել են և անում են զօրքերի պահպանութեան համար, ուստի երբ ստանայ այդ գումարը, Բագուի մասը կը կարգադրէ վճարել, իսկ առ այժմ ոչինչ տալ չէ կարող։

ԴՐԱՄԱՏԻԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

—

Կիրակի, նոյեմբերի 6-ին, Արտիստական ընկերութեան դահլիճում կայացաւ Հայոց Դրամատիկական ընկերութեան անդամների ընդհանուր ժողովը, որը լինելով երկրորդ անգամ հրաւիրված, համարվեց կայացած։ Ներկայ էին անդամներից 25 հոգի և կողմնակի անձեր 10 հոգի։

Ժողովը ընտրեց նախագահ պ. Ա. Քալանթարին և քարտուղար պ. Տ. Զաւէնին։ Պ. Տ. Յովհաննիսեան նկատելով՝ առաջարկեց յետաձգել նիստը մի ուրիշ օրվայ։ Իբրև պատճառաբանութիւն յետաձգման յայտնեց, որ դանապանները թիւրիմացութեամբ յետ էին ուղարկել անդամներին։

Ժողովը յարմար դատեց զբաղվել օրակարգի առաջին հարցով միայն, այն է՝ քննել 1904/5 թ. ընկերութեան գործունէութեան հաշիւը, իսկ ընտրութիւնները թողնել մի աւելի բազմամարդ ժողովի, որը կարելի է համարել շարունակութիւն նախորդի։

Վարչութեան անդամ պ. Խատիսեան կարդաց ընկ. հաշիւը և բացատրութիւններ տուեց։ Վերստուգող յանձնաժողովի անդամները թէև բացակայ էին, բայց հաշիւների մասին ներկայացրել էին զեկուցագիր, որով կանօնաւոր էին գտնում վարչութեան հաշիւները։

Պ. Քալանթար ցանկութիւն յայտնեց, որ նախահաշիւն էլ տպագրվի հաշուետուութեան մէջ։

Պ. Շիրինեան առաջարկեց, որ հաշուի մէջ մտցնվի և ընդհ. ժողովների արձանագրութիւնները ու ընկերութեան գործունէութեան մասին միայն չոր թուանշաններով չը խօսվի, այլ գրաւոր զեկուցում լինի։

Ժողովում կարդացվեց պ. Աղասի Մելիք-Այվազեանի մի գրութիւնը, որ վերաբերում էր նրա՝ մի տարի առաջ հաստատած մրցանակին։ Պ. Մ. Այվազեան այդ մրցանակի գումարը բարձրացրել էր 150 ր. և դրել էր որոշ պայմաններ։ Այդ պայմաններից այն՝ որ խօսում էր մրցանակաբաշխութեան յանձնաժողովի մասին, փոփոխվեց վարչութեան, ժողովի և պ. Մ. Ա.-ի համաձայնութեամբ, այնպէս՝ որ պ. Մ. Ա-եան ընդունում է Մակաբեան մրցանակի համար գոյութիւն ունեցող յանձնաժողովը, չէ պահանջում իր մրցանակի համար նոր յանձնաժողով, և 5 անդամով՝ և ոչ թէ 6, ինչպէս պահանջում էր, Պ. Աբրահամեան կարծիք յայտնեց, որ խոյս տալու համար ներկայ տարվայ խոշոր դէֆիցիտից, դադարեցնվի ընկ. գործունէութիւնը և վճարվի միայն դերասաններին։

Պ. Խատիսեան ընդդիմացաւ պ. Աբրահամեանի առաջարկին, առաջ բերելով մի շարք պատճառաբանութիւններ, որով ցոյց էր տա-

ւիս թէ գաղափարականով գործունէութիւնը, ընկերութիւնը գոյութիւն չէր կարող ունենալ:

Գ. Բալաեանը նմանապէս անյարմար գտաւ գործունէութեան գաղափարեցումը և բարոյական տեսակէտով:

Գ. Աբէլեան առաջարկեց ընդարձակել ընկերութեան գործունէութիւնը, կապ հաստատելով և գաւառների հետ:

Գ. Տ. Յովհաննիսեան համամիտ էր պ. Աբէլեանին, բայց այդ դէպքում պէտք էր փոփոխութեան ենթարկել ընկերութեան ներկայ կանոնադրը և դրա համար յարմար համարեց գումարել մի արտակարգ ընդհ. ժողով կանոնագրի փոփոխութեան և մշակման գործը գլուխ բերելու համար:

Գ. Տ. Զաքէն շեշտեց գործունէութիւնը ընդարձակելու մասին, մանաւանդ այժմ, երբ գործելու ազատութիւն կայ և կապ հաստատել ոչ միայն գաւառների, այլ և գիւղերի հետ, որոնց հասարակութիւնները շատ են յետ մնացած քաղաքների ազգաբնակչութիւններից:

Գ. Աշ. Աթմաճեան, համակարծիք գործունէութեան ընդարձակման, ակնարկեց այն միջոցների մասին, որով կարելի կը լինէր կապ հաստատել:

Ժողովը վճռեց, որ վարչութիւնը իր վրա վերցնէ ծրագրի փոփոխութեան գործի քննութիւնը և դիմելով դերասանների, սիրողների և գործին մօտ անձանց աջակցութեան, մշակէ կանոնագիրը և ներկայացնէ ընդհ. արտակարգ ժողովին:

Գ. րժ. Մուրադեան առաջարկեց ընկերութեան ծրագիրը ընդարձակել, այնպէս, որ լինի թատրոնական ակումբ, ընկերութիւնը կրէ և արտիստական ընկերութիւն:

ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՇՈՒՇՈՒՄ

Հոկտեմբերի 31-ին

Ագդամում Թուրքերն ամսիս 27-ին վիրաւորել են Շուշու քաղաքապետի օգնական Պուշկինին: Պատճառը դեռ յայտնի չէ: Դատականը գնաց այնտեղ քննութիւն կատարելու: Վիրաւորին բերել են Խանքենդի:

Գօրիսի հաշտարար միջնորդ Միխէյնկամպֆ ամսիս 28-ին առաւօտեան Շուշուց իր ընտանիքի հետ դէպի Եւլախ ճանապարհվելիս, դեռ քաղաքից դուրս չեկած, Թուրքերն առաջը կտրում են, [illegible], Թքում և սպանում [illegible] ողջ առողջ Ագդամից [illegible] մօլօկանը, որ հասկա[illegible] սպանելիքը, յայտ[illegible] միջնորդին և խորհուրդ [illegible] Պատճառը—ասում են [illegible] Միջնորդը բաց է արել [illegible] Թուրքերի սել[illegible] և դրա համար նրանք [illegible]ել: Գեներալ Տակայշվիլին [illegible] նրան հեռանալ Գօրիսից, [illegible] նրան կը սպանեն... Նա [illegible] անձամբ պատմելու Թուրքերի ոճրագործութիւնները: Այժմ նա երկիւ[illegible] փակված միայն Շուշում...

Նոյն օրը բանտարկեցին բժիշկներ՝ Լևոն [illegible] Ալ. Մաշուրեանի բնակա[illegible] խուզարկեցին բժիշկ Աթաբէ[illegible] յանցաւոր [illegible] Քաղաքագլուխը և հասարա[illegible] գեներալ Տակայշվիլուց [illegible] բայց Տակայշվիլին [illegible] թէ՝ գիւղական [illegible] է նրանից (?): Բայց [illegible] արձակել [illegible]եքեանին և թէ՝ Նախկին [illegible]—Ռ. Իգրաշեանին, ուսա[illegible] և ընկ.: Այդ երկու ամենա[illegible]

Երկու շաբաթ կտրված լինելով պօստային [illegible], երէկ, առաջին անգամ, [illegible] և լրագիր: Երեք փոստային [illegible] կարծում էինք թէ՝ հարուստ [illegible] շատ լրագիրներ կը բերէ [illegible] բանից դուրս եկաւ, որ մեր [illegible] հարևան Թուրքերն այդ մի [illegible] 66 հատ պասիկա են [illegible] փամփուշտ: Ի՞նչ լաւ որ [illegible] գիւխ ընկաւ այդ բանը և [illegible]րը՝ արձանագրութիւն կազ[illegible] թէ՝ եթէ ամեն պօստ, [illegible] լինէին, արդեօք քանի՞ հա[illegible] փամթեթներ կը բռնվէին և [illegible] կը կազմվէին...: Մի հայ [illegible] 30 հատ փամփուշտ էր ստացել, Նրան 21 օր բանտ նստացրին, 30 րուբլի էլ տուգանք վճարեցին...: Եւ դեռ մեղադրվում են հայերը, դեռ էկզեկուցիաներ են նշանակվում հայ գիւղերի վրա:

Վարանդ գաւառաշրջանի Նախիջևանիկ, Բեալթուկ և Վարազաբոյն գիւղերի խաղողի և թթի այգիները գտնվում են Շէլլու, Մուղանլու, Ղուսումլու և Թուրք գիւղերի այգիների հետ խառն: Օգոստոսեան արիւնահեղ օրերից յետոյ այդ հայ գիւղացիների բոլոր այգիները, իրանց գործարաններով, տակառներով, տներով, դագեաններով Թուրքերի աւերին զոհ են գնացել: Այրվել է ամեն ինչ. իսկ այգիների պտուղ իրանք Թուրքերը վայելելուց յետոյ բոլոր ծառերը կտրատել, հող են արել և փչացրել: Գիւղացիք մնացել են զուրկ իրանց այգեկութից—իբրև իրանց տնտեսութեան գլխաւոր աղբիւրից և ընկել աղքատութեան մէջ: Գնալ և բիջարել անհնարին է: Գնացողը ողջ յետ դառնալ չէ կարող: Ապահովութեան չը կայ: Ժողովուրդը բողոքել է, կարգադրութիւն և բաւարարութիւն չը կայ: Հարկաւոր է միջոց ձեռք առնել և խեղճ գիւղացիների դրութիւնը բարելաւել:

S.

ՀԱԿԱՀՐԵԱԿԱՆ ԱՂԷՏԸ ՕԴԷՍԱՅՈՒՄ

(19—20—21 հոկտեմբերի)

Հոկտեմբերի սկզբներին սկսվեց ամեն տեղ ընդհանուր գործադուլ, որին յարեց և ամբողջ Օդէսան: Գործադուլ յայտարարեցին երկաթուղին, ծառայողները, ատրճանաւորները, պետական, հասարակական և մասնաւոր հիմնարկութիւնները, գործակատարները, նաւահանգիստը, տպարանները, քաղաքային վարչութեան և խորհրդի ամբողջ մարմինը և տեղական բոլոր թերթերը՝ ընդհանուր քաղաքական պահանջներով:

Գործադուլը հսկայական չափեր ընդունեց հոկտեմբերի 12—16-ին: 14-ին գործադուլ արին բոլոր դպրոցները, որոնց սաները առանձին խմբերով ամեն տեղ մտնելով՝ սիրով միացնում էին իրանց խմբերին միւս դպրոցների սաներին: Երբ հերթը հասաւ Բերեզինայի իգական գիմնազիային, այստեղ առա տեղի ունեցաւ այնպիսի մի քստմնելի արարք, որպիսին նկարագրելու միանգամայն անզօր եմ: Ոստիկանների մի հրոսակախումբ նետվեց բաց սրերով մանուկների բանակը—ջարդում էին, փշրում էին, ոտնատակ էին տալիս մանուկներին, Թափում էին դեռահասների արիւնը...

Բայց քիչ չէին և հասակաւոր զոհերը...

Հէնց այդ օրերին էլ ընդհարումները զօրքի—ոստիկանութեան և ժողովրդի մէջ հասան իրանց գագաթնակէտին, հարիւրաւոր սպանվածներով և վիրաւորներով: Ամենից ուժեղը և հսկայականը հոկտեմբերի 14—15-ի ցոյցերն էին, երբ ցուցարարները գրաւել էին համարեա բոլոր փողոցները և կազմել բարրիկադներ:

Այդ երկու օրը սպանվածների և վիրաւորների Թիւը մի քանի հարիւրի էր հասնում, այնպէս որ քաղաքի բոլոր դեղատները դարձել էին վիրաբուժական ժամանակաւոր վայրեր: Ձերբակալվածների Թիւը անչափ էր:

Ամեն ինչ վերջացաւ հոկտեմբերի 18-ին, երբ Կայսերական հրովարտակը հանգստացրեց ամեն տեղ մտքերը: Այդ օրը այստեղ մի ահռելի տօնախմբութիւն էր: Բոլոր Թերթերի միացեալ անունով հրատարակած հեռագիրը ցնծութեան հիմնաքարը եղաւ. տօնախմբութիւնը, որին մասնակցում էր աւելի քան 100 հազար ժողովուրդ և որը պատվում էր ամբողջ քաղաքում, տևեց մինչև ուշ գիշեր:

Սակայն կարճատև եղաւ այդ ցնծութիւնը, որին հոկտեմբերի 18-ի գիշերից հետևեց հակահրէական աղէտը իր սոսկալի, աննկարագրելի հետևանքներով:

Ես կամենում եմ նկարագրել «Մշակի» ընթերցողներին իրանց բազմակից հրէաների ծանր օրերը, բայց... դա վեր է մարդկային ույժերից. լրագրական էջերը անզօր կը լինեն մօտաւորապէս անգամ նկարագրելու այն, ինչ որ հնարաւոր է հարիւրաւոր հատորներում զետեղել միայն...

Սև-հարիւրեակի քստմնելի, մազերը փշաքաղող արարքները, հարիւրաւոր, հազարաւոր անմեղ զոհերի նահատակութիւնը, վիրաւորների աղեկտուր, հոգեմաշ հառաչանքները, անէծքը մարդկութեան գլխին, անպաշտպան, ամբոխի վայրենի քմահաճոյքին զոհ կանանց և երեխաների հեծկլտոցը, վայնասունը, հարիւրաւոր խանութների, հարստութիւնների կողոպուտը, հազարաւոր բնակարանների Թալանը, տների կործանումը, հրդեհածգութիւնը՝—ինչպէս նկարագրել...

Եւ ինչո՞ւ նկարագրել, պատմութեան համա՞ր:

—Այո. միայն պատմութեան համար, որի էջերը Թող բացվեն մարդ գազանի արարմունքների նկարագրութեան համար, Լէնկ-Թէմուրի և Ջինգիզ-խանի հրոսակախմբերի արարքները Թող չքանան ժամանակակից Ռուսաստանի սև-հարիւրեակի, խուլիգան ամբոխի հրէշի արարմունքների դէմ...

Մարդկային անմեղ արիւնը Թափվում էր ամբողջ չորս բարթուղիմէոսեան օր ու գիշեր. նոյն իսկ Բազուն մռայլվեց...

Այս տարի մի քանի անգամ տարածվեցին հրէաներին կոտորելու լուրերը՝ Ծննդեան տօներին, փետրվարի 19-ին, մարտի 1-ին, Զատկին, մայիսի 1-ին և այլն, և ամեն անգամ այդ լուրերը տարածվում էին իբրև արձագանք որ և է քաղաքական ցոյցի: Ամենից ուժեղը այդ լուրերից փետրվարի 19-ինն էր, երբ քաղաքապետը կանչելով ականաւոր հրէաներին՝ դիմեց նրանց Պլէվէի հռչակաւոր խօսքերով ուղղված Քիշինէվի հրէայ պատգամաւորներին՝ «Եթէ ձեր երիտասարդութիւը չը դադարէ խռովութիւններ (ցոյցեր) յարուցանելուց, ձեզ սպասում է սարսափելի կոտորած»...

Երբ «Պատեօմկինադան» վերջացաւ, սև-հարիւրեակը՝ որ այդ էպօպէն էլ էր հրէաների մեղքը համարում, շատ ցաւում էր զինուորական դրութիւն յայտարարվելով՝ ապաքէն նա արդէն պատրաստ էր ջարդելու հրէաներին և ասում էր. «Վերցրէք զինուորական դրութիւնը և մենք ցոյց կը տանք հրէաներին»...

Վերցրին զինուորական դրութիւնը և նրանք մի քանի օր անցած ցոյց տուին թէ հրէաներին և թէ ամբողջ աշխարհին իրանց գազանութիւնները, որոնց առաջ ականատեսի մազերը սպիտակում են...

Այո. ես ձեզ կը բերեմ փաստերը:

Մի խուլ անկիւնում կազակները մի պատանու հրամայում են ձեռքերը բարձրացնել. երբ նա հպատակօրէն հնազանդում է, նրանք բարձրացնում են հրացանները և ուղղում. պատանաբար անցորդ սպան կանգնեցնում է ոճրագործներին, որի աչքի առաջ և հրաշքով փրկված պատանու մազերը սպիտակում են:

Փողոցում մի կնոջ հրամայում են բանալ բերանը—և կրակում են ուղղակի դէպի լընդերքը...

Ոստիկանա-խուլիգանական միութիւնն է հնարում բարբարոսութեան այսպիսի սարսափներ:

Աղետը հետզհետէ սարսափելի լայն ծաւալ ընդունեց:

Ականատեսները պատմում են կանանց և աղջիկներին բարբարոսութիւնների ու բռնութիւնների ենթարկելու սոսկալի դէպքեր.. նրանց ծծերը կտրում և փողոցն էին նետում, իսկ մարմնի զանազան անդամները կտրատելով՝ պատուհաններում շարում...

Մանուկներին 3-րդ, 4-րդ յարկերից փողոցն էին նետում...

Եղել է դէպք, երբ մանկանց լցրել են հագուստի մեծ պահարանը և վերին յարկերից նետել փողոց...

Փողոց նետած դաշնամուրի պահարանից աղջկայ դիակ են հանել...

Մէջին փողոցում հօրը և տղային՝ Թաղնված կտուրում—հրդեհի են մատնել...

Հրէական հիւանդանոցում հարիւրաւոր վիրաւորներ կան մարմնի անդամահատած մասերով...

Մօլդաւանկա կոչված Թաղում ներս են խուժում կօզակները և գոռում. «Մենք ձեզ պիտի կոտորենք, միայն դուք ասացէք, Թէ ումնից սկսենք»: Հայր ու մայր սկսում են վիճել—նրանցից իւրաքանչիւրը կամենում էր առաջինը զոհվել...

Պերեսըպ կոչված Թաղում սինագօգի կանտօրի որդուն սպանելով՝ հարկադրել են հօրը հագնել հոգևոր հագուստը և աղօթք կարդալ որդու դիակի վրա...

Ամբողջ ընտանիքներ կոտորելու բազմաթիւ դէպքեր...

Հազարաւոր անկլոր որբեր...

Բաւականացէք առ այժմ այսքանով: Հազարից աւելի դիակները դեռ Թաղված չեն... Արիւնը դեռ մաքրված չէ...

Ի՞նչպէս գրել այսպիսի դրութեան մէջ...

Ար-Թօն

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

(«Զազա» օպերան Թիֆլիսի արքունական Թատրոնում):

Մեր հասարակութիւնը ծանօթ է «Զազա» պիեսի հետ: Նա դրվել է և հայկական բեմի վրա: Այդ պիեսը վերածված է օպերայի և վերածողը նշանաւոր երաժիշտ Լէօնկօվալլօն է, «Պայեացներ» և «Բօհեմա» օպերաների տաղանդաւոր հեղինակը:

«Զազա» օպերան, որ արվեց Թիֆլիսում նոյեմբերի 5-ին արքունական Թատրոնում, աներկբայելի արժանաւորութիւններ ունի և կը գրաւէ հասարակութիւն դէպի Թատրոն: Գլխաւոր հերոսուհու, Զազայի դերի մէջ հեղինակը զարգացրել է դրամատիկական տարրը և նրա երգերի մէջ սէրը, Թախիծը, տանջանքը արտայայտված են տպաւորիչ կերպով: Աջող է Կասկարի դերը, որ լաւ մշակված է երաժշտական կերպով:

«Զազա» օպերայի եղանակների մէջ նկատվում են հեղինակի նախկին գրուածների բնաւորութիւնը և առանձնայատկութիւնները: Նուագածութիւնը գեղեցիկ մշակված է և փաղաքշում է մարդու լսողութիւնը:

Զազայի դեր կատարող երգչուհի Դօբրօվոլսկայա կատարեց գեղեցիկ, բայց նրա ձայնը այն ձայներից չէ, որ կարողանայ տպաւորութիւնը դարձնել լիակատար: Դրամատիկական մասը աջող էր: Օպերայի հերոսի Դիւթլէնի դեր կատարող երգիչ Կօլօսօվ Թոյլ գաղափար տուեց հերոսի մասին: Նրա թէ ձայնը և թէ շարժումները անբաւարար էին այդ դերում: Կասկարի դեր կատարող Սօկօլսկին շատ տպաւորիչ և արտայայտիչ կերպով կատարեց իր դերը և հասարակութեան պահանջով ստիպված եղաւ մի կտորը կրկնել:

Հասարակութիւնը շատ հաւանեց փոքրիկ Տօտօի դեր կատարող օրիորդ Պրեսմանին:

Երէկ, երկուշաբթի, նոյեմբերի 7-ին, «Զազա»-ն կրկնվեց նոյն աջողութեամբ:

Սիրող

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասի Փոխարքան ստացել է Ներքին գործերի մինիստրութեան և երկրագործական ու հողաբաշխական գլխաւոր վարչութեան կարծիքը այն ծրագրի մասին, որ ներկայացված է հայ-լուսաւորչական եկեղեցիների կալուածները վերադարձնելու առիթով: Այդ նախագիծը նոյեմբերի 4-ին մասնաւոր փոփոխութիւններով հաստատել է երկրագործական և հողաբաշխական գլխաւոր վարչութիւնը: Այդ կանոններն այժմ տպագրվում են և շատ կարճ ժամանակում կուղարկվեն նահանգապետներին և տեղական վարչութիւնների գլխաւորներին, իսկ Էջմիածնի սինօդի միջոցով նաև պատշաճաւոր հոգևոր վարչութիւններին: Դրա հետ միասին կառաջարկվի անյապաղ սկսել էապէս յանձնումը:

—

Նոյեմբերի 1-ին Նոր-Նախիջևանի հայերի կողմից մի պատգամաւորութիւն ներկայացել է պարսից պրինցին Ռօստովում: Նորին բարձրութիւնը պատգամաւորներին ընդունել է սիրալիր կերպով: Պատգամաւորները շնորհակալութիւն են յայտնել պարսից կառավարութեան ցոյց տուած հայրախնամ վարմունքի առիթով դէպի պարսկահպատակ հայերը: Պրինցը, իբր պատասխան այդ շնորհակալութեան, յայտնել է, որ իրանց հպատակ հայերը միշտ եղել են հաւատարիմ պարսից կառավարութեան, միշտ եղել են ջանասէր և կուլտուրական ժողովուրդ: Պրինցը հաւատացրել է, որ այսուհետև էլ պարսկահայերը լիապէս կը վայելեն Շահի կառավարութեան խնամքն ու պաշտպանութիւնը:

—

Կովկասի ոստիկանական մասի գլխաւոր գեներալ Շիրինկինը տպագրել է „Кав.» լրագրում մի հերքում «Ցնօբիս-Փուրցելի» տպագրած այն լուրի դէմ, թէ Թիֆլիսի բանտերից տարա արձակված քաղաքական յանցաւորներին պահում են ոստիկանութեան հսկողութեան տակ: «Ամբողջ Կովկասում այժմ չը կայ ոչ մի անձ, որը ենթակայ լինի ոստիկանական հսկողութեան ադմինիստրացիայի կարգադրութեամբ. այդ միջոցը գործադրվում է միայն դատական իշխանութիւնների ձեռքով:»

—

„Н. Ж.“ լրագիրն առաջ է բերում Վիտտէի հետևեալ խօսակցութիւնը լեհ ազգի բոլոր խաւերի

ներկայացուցիչների հետ։ «Իզուր էք կարծում, ասել է Վիտտէն, որ կառավարութիւնը ույժ չունի, վախենում է ապստամբութիւնից և մտածում է զիջել։ Լեհաստանի համար որոշված է զինուորական դրութիւն։ Իսկ ինչ վերաբերում է Ռուսաստանին՝ պարզ երևաց թէ որքան նա անպատրաստ է բարենորոգումների համար։ Հասարակութիւնը, ռուս հասարակութիւնը բոլորովին չէ ցանկանում ոչ մի ապստամբութիւն։ Մենք այժմ պարզ տեսնում ենք, որ դա մի խումբ յեղափոխականների ցանկութիւնն էր։ Այժմ Ռուսաստանում գարուն է, ճշմարիտ է՝ աւելի լայն չափով, քան իշխան Սվեատոպոլկ-Միրսկու օրով, բայց յիշեցէք, որ նրան կարող է փոխարինել ռեակցիան, և այն ժամանակ չէ կարելի երաշխաւորել ոչինչի համար։»

—

Կովկասի Փոխարքան, հիմնվելով հոկտ. 21-ի ուկազի վրա՝ տրված կառավարիչ Սէնատին, հրամայեց ազատ թողնել Կովկաս վերադառնալու Օզուրգէթի գաւառի 28 անձերին, որոնք նախկին կառավարչապետ իշխան Գոլիցինի հրամանով աքսորված էին հակակառավարական պրօպագանդի պատճառով։ Դրանք աքսորի էին դատապարտված կայսրութեան ներքին նահանգներն այս տարվայ յունվարին։

—

Շամախու բնակիչ փիլիսոփայութեան դոկտոր Սեդ. Թառայեանը դիմել է Կովկասի Փոխարքային և խնդրել թոյլատւութիւն Թիֆլիսում հրատարակելու հայերէն մի շաբաթաթերթ «Աշխատանք» անունով։

—

Ֆրանսիական դեսպանը Պետերբուրգում և պարսկական գլխաւոր-հիւպատոսը Թիֆլիսում հարց են յարուցել վարձատրելու իրանց հպատակների կրած վնասների համար վերջին խռովութիւնների ժամանակ։ Այդ առիթով կառավարութիւնը վճռել է բաւարարութիւն տալ օտար հպատակների կրած վնասներին ռուսական օրէնքի ընդհանուր հիմքերի վրա, այսինքն՝ հանել խռովարար յանցաւորներին և նրանցից պահանջել վնասները։

—

Թիֆլիսում լուր է ստացվել, որ վրաց եկեղեցու ինքնագլխութեան (աւտոքէֆալիա) հարցի առիթով զեկուցումը յանձնված է Պետերբուրգի հոգևոր ակադէմիայի պրօֆէսոր Սօկօլօվին, որը և իր կողմից քննելով, զեկուցել է միտրօպօլիտ Անտօնիին։ Ասում են, որ այդ երկուսն էլ զարմանում են, որ դեռ վրաց եկեղեցին ինքնագլխութիւն չէ ստացել։

—

Կովկասի Փոխարքան թոյլատրել է 50 րուբլի նպաստ տալ հոկտ. 22-ին Թիֆլիսի արիւնալի դէպքի ժամանակ սպանված հրդեհաշէջ Միխաիլ Գալիմբօվսկու ընտանիքին։—Դա ինքն ըստ ինքեան մի լաւ գործ է—աղքատ մի ընտանիքի 50 ր. օժանդակութիւն տալ—անկասկած բարիք է։ Բայց ո՞վ է օժանդակելու նոյն արիւնալի դէպքի միւս անմեղ զոհերի ընտանիքներին, ո՞վ է մխիթարելու այն ծնողներին, որոնց միակ զաւակները գազանաբար կոտորվեցին գիմնազիայում, կամ ճաշարանում։ Չարիքի արմատը պէտք է կտրել և ոչ թէ մի վնասվածի միայն օգնել։

—

Հաղրութի կառավարական դպրոցի տեսուչը յայտնում է Փոխարքային, որ ինքը փորձ է արել դիմելու աշակերտներին և ուսման վարձ խնդրելու, բայց բոլորը միաբերան պատասխանել են, չքաւոր են, չեն կարող վճարել։

—

Պետերբուրգում յամառ լուրեր են պտտում, ասում է „Р. Сл.“ լրագիրը, որ կոմս Վիտտէն հրաժարվում է մինիստրի նախագահի պաշտօնից։ Նրա հրաժարվելու պատճառն այն է, որ հասարակութիւնը դժգոհ է նրա բռնած զիջող դիրքից ռէակցիայի վերաբերմամբ։ Նրա յաջորդ իբր թէ լինելու է կոմս Իգնատիեվը։ Վերջերս կոմս Իգնատիեվը Վիտտէի քաղաքականութեան հակառակորդ էր։ Մի այդպիսի փոփոխութեան, աւելացնում է լրագիրը, հազիւ թէ որ և է մարդ ուրախ լինի։

—

Բագուի մանկավարժները ներկայումս սաստիկ զբաղված են «ուսուցիչների դաշնակցութեան» հարցով։ «Բագուի ուսուցիչների դաշնակցութիւնը», որի համար արդէն մշակված են մի քանի նախագծեր, կազմակերպվում է ուսուցիչների մէջ համերաշխութիւն պահպանելու համար։ Նրա գլխաւոր նպատակն է լինելու ծառայել դպրոցից դուրս լուսաւորութեան գործին։ Ծրագրվում է կազմակերպել ժողովրդական ընթերցանութիւններ, հանրակրթական կուրսեր, բրօշիւրներ հրատարակել, և այլն։ Բացի դրանից հարց է յարուցված նոյնպէս ուսուցչական կլուբ և պատուի դատարան հիմնելու մասին։ „Баку“

—

Բագուից հեռագրում են „Кав.“-ին նոյեմբերի 4-ից. «Այսօր գեն.-նահանգապետին ներկայացաւ մի պատգամաւորութիւն սօցիալ-դէմօկրատ բանւորների կողմից, խնդրելով ի կատար ածել հետևեալը. վերացնել զինուորական դրութիւնը, կազակներին քաղաքից դուրս հանել, անարգել թոյլատրել միտինգները և վճռական միջոցներ ձեռք առնել խուլիգանների դէմ։ Գեն. Ֆադէևը յայտնեց, որ վերջին կէտն արդէն էապէս կատարվում է, իսկ մնացածներն իրանից չեն կախված. նա խոստացաւ այդ մասին հաղորդել փոխարքային։—Ազգաբնակութեան մեծ մասը, մանաւանդ հայերը (?), պահանջում են, որ զինուորական դրութիւնը մնայ մինչև լիակատար խաղաղացումը։—Քաղաքում բոլորովին հանգիստ է։—Այստեղ հասաւ ծովային մինիստրութիւնից ուղարկված Պեվցօվը, Կրօնշտադտի ծովային դատարանի անդամը, քննելու հոկտ. 21-ի ընդհարման գործը նաւաստիների և «ազգասէր» ցուցարարների միջև։ Նօբէլի մօտ գործադուլը դեռ չէ վերջացել։»

—

Կիրակի օրը վրայ, հայոց և ռուսաց դաշնակցականների (ֆէդէրալիստների) ընդհանուր միտինգում (Թիֆլիս, Դիդուբէ թաղ) կայացաւ հետևեալ որոշումը. միտինգին ներկայ հայ, վրացի և ռուս հասարակութիւնը յայտնում է իր բողոքը Լեհաստանում մտցրված զինուորական դրութեան և նոր, ազատ խօսքից զրկվելու դէմ։ Միտինգի ճառախօսները ցոյց էին տալիս, որ այդ քայլը ռէակցիայի արածն է։

—

Մեզ խնդրում են յայտնել որ այսօր, երեքշաբթի, նոյեմբերի 8-ին, Նախալօվկում պէտք է տեղի ունենայ տան ծառաների, սպասաւորների, խոհարարների միտինգ խորհրդակցելու իրանց կարիքների մասին։ Միտինգը կը կայանայ ժամի 2-ից։

—

Մենք լսել էինք մինչև այժմ, որ «դանակն են տանում եղի մօտ» և ոչ «եղը դանակի մօտ։» Բայց Թիֆլիսի Յօհաննեան դպրոցի հոգաբարձութիւնը իր նախագահով, երևի, այդ առածը մոռացել են։ Նրանք կատարել են տեսչի մի բաւական անաջող ընտրութիւն —այդ բաւական չէ, ընտրված տեսչին էլ տաբել նստեցրել են առաջնորդարան և բոլոր վարժուհիներին հրաւիրել են այնտեղ ներկայանալու նոր ընտրված տեսչին։—Ուրեմն՝ «եղն են տարել դանակի մօտ։»—Բայց այդ դեռ մի կողմ թողնենք։ Մի ժամանակ Յօվնանեան դպրոցը ծուլանոց էր պ. Փ. Վարդանեանի համար, այժմ էլ մի՞թէ նոյնն է լինելու պ. Կ. Կոստանեանի համար։

—

Պետերբուրգի Պուտիլօվսկի գործարանի բանւորները, լսելով որ իրանցից 100 հոգի սև հարիւրեակի անդամ են գրված, առաջարկեցին նրանց անյապաղ թողնել գործարանը։ Այդ առաջարկին իսկոյն կատարվեց։ (С. От.)

—

Ծովային մինիստր Բիրիլևը հրաժարվել է պաշտօնից։ Նրա փոխանորդ կարող են լինել կամ ծովապետ Րօժեստվենսկին, կամ ծովապետ Դուբասօվը։ Րօժեստվենսկուն արդէն հեռագրված է, որ շտապի հասնել Պետերբուրգ։

—

Ինչպէս հաղորդում է «Наша Жизнь» լրագիրը, Լեհական թագաւորութիւնը զինուորական վիճակում հրատարակելուց առաջ հեռագրական եռանդուն գրագրութիւն է եղել Բերլինի և Պետերբուրգի միջև։

—

Մի խումբ արտիլէրիստ օֆիցէրներ հետևեալ նամակն են տպել "С. От." լրագրում. «Վերջին օրերի դէպքերը ցոյց տուին աշխարհին զարմանալի օրինակներ ստրկամտութեան և զօրքի վարմունքի, որոնց առաջնորդում էին նր մտածող օֆիցէրները, որոնց աչքի առաջ կոտորում էին անզէն ու անմեղ անձերին ուրիշի ձեռքով գրգռված ամբոխը կամ զօրքերը։ Սակայն զինուորականի պատուի հասկացողութիւնը թոյլ չէ տալիս այդպիսի բան, ի հարկէ եթէ կայ այդ պատուի գաղափարը։ Տօմսկում ամբոխի այրելը կենդանի մարդկանց, ուսանողների սպանումը Պետերբուրգի փողոցներում, հրէական աւերածութիւնները կատարվում են բոլորի աչքի առաջ։ Քաղաքացի-մարդու և օֆիցէրի սովորական պարտականութիւնն է ազատել մեռնողին՝ վտանգի ենթարկելով իր սեփական անձը։ Մենք կոչ ենք անում մարդկանց, քաղաքացի-օֆիցէրներին, որոնք այդպէս են հասկանում իրանց պարտքը, միանալ և պարզօրէն ասել իրանց խօսքը բոլոր բռնութիւն քարոզողներին՝ առայժմ միայն իբր խրատ։»

—

Կրեմէնչուգի ժամանակաւոր գեն.-նահանգապետ գեն.-մայոր Կալիտին հետևեալ միջնադարեան յայտարարութիւնն է կպցնել տուել Կրեմէնչուգի պատերին. «Ժամանակաւոր գեն.—նահանգապետը յայտարարում է Կրեմէնչուգի և շրջակայքի բնակիչներին, որ, այդտեղ այժմ ներկայացնելով Նորին Կայսերական Մեծութեան Անձը, անհրաժեշտ է ողջունել իրան՝ գլխարկը վերցնելով և ոտի կանգնելով, երբ նա երևայ փողոցներում և հասարակական ժողովներում։» 24 հոկտ. 1905 թիւ, Կրեմէնչուգ։—Շիլլէրի «Վիլհէլմ Տէլլ» հռչակաւոր տեղը, բռնակալ լանդֆօգտը, կը նշանակէ, ոչ միայն միջին դարերում գոյութիւն ունէր, այլ և այժմ կան այդպիսի տիպեր։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

5 նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 նոյեմբերի։ „Прав. Вѣст.“-ում տպագրված է հետևեալը. „Курьеръ Варш.“ լրագիրը հաղորդել էր, որ իբր թէ գերմանական դիպլօմատիան դրդել է ռուս կառավարութեանը լեհ ժողովրդի վերաբերմամբ ամենախստագոյն միջոցների դիմել։ Ամենահեղինակաւոր փաստերի հիման վրա մենք կարող ենք վճռապէս յայտնել, որ յիշված լուրը բոլորովին անհիմն է։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 4 նոյեմբերի։ Գործադուլի տարածումը կանգ է առել։ Ինչպէս լսվում է, գործադուլարների մէջ բաժանում է առաջ եկել։ Ընդհանրապէս Պետերբուրգի կեանքի վրա ներկայ գործադուլը շատ քիչ է ազդում։ Մագազինները բաց են, ձիաքարշները բանում են, փողոցներում սովորական կենդանութիւն կայ, թատրօնները բաց են։ Այսօր գործը վերսկսեց էլէքտրական լուսաւորութիւնը։ Հեռախօսի գործադուլը բացատրվում է զուտ տնտեսական պատճառով—մեխանիկների պահանջներին բաւարարութիւն չեն տուել։ Գնացքը եկաւ ցերեկվայ ժամը 12-ին։ Նիկօլաեվսկի գծի վրա հաղորդակցութիւն կայ։ Ցուցակից դուրս, երեկոյեան ժամը 6-ին ժամանեց սիբիրեան գնացքը Մօսկվայից։ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը կարգադրեց, որ համալսարանական նոր կանոնադրութիւնն ուղարկեն համալսարանի խորհուրդներին։ Միջնակարգ դպրոցների բարենորոգման աշխատանքները ժամանակաւորապէս դադարեցված են։ Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան մէջ ստացվում են զանազան տեղերից բազմաթիւ խնդիրներ՝ ծնողներին թոյլ տալու մասնակցելու միջնակարգ դպրոցների մանկավարժական խորհուրդներին վճռողական ձայնով՝ լուծելու դասերը վերսկսելու և մի քանի այլ հարցեր։

ՄՕՍԿՎԱ, 5 նոյեմբերի։ Մօսկվայի գործադուլի կօմիտէտը, մինչև գիշերվայ ժամը 3-ին նիստ անելով, սկզբունքով դէմ ձայն տուեց ընդհանուր գործադուլին։ Հարցը բաց մնաց. որոշվեց սպասել դէպքերի զարգացմանը։ Պետրօվսկի-Րազումօվսկի շրջանի բանւորները, որ ուրիշների ազդեցութեան տակ գործադուլ էին արել, միտինգում վճռեցին գործը վերսկսել, համարելով այդ գործադուլն անպէտք։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 նոյեմբերի։ Ներքին շուկան է հանված 4 միլիօն պուդ շաքար անձեռնմխելի պահեստից։

ԲԵՐԼԻՆ։ «Bör. Kur.» լրագիրը, «Կոմս Վիտտէն աշխատելիս» վերնագրով յօդուածում ասում է. «Կանցնեն շաբաթներ, նախքան հնարաւոր կը լինի գնահատել կոմս Վիտտէի գործունէութիւնը, ինչպէս վերանորոգչի։ Չը պէտք է երբէք կասկածել նրա բարի ձգտումների մէջ։ Նրա արածն արդէն մեծ աջողութիւն է ներկայացնում։ Ցաւալի է, որ նրա բարի ձգտմանը ռուս լիբերալները չեն օգնում»։

ՆԵՐՑԻ, 5 նոյեմբերի։ Առաւօտեան ժամը 9½-ին եկաւ առաջին գնացքը։ Նէկլանօ կայարանի մօտ փորձել են քանդել կամուրջը։ Վնասը չնչին է։ Գեներալ-նահանգապետի կոչը պատերին է կպցրած ռուսերէն, լեհերէն և հրէարէն։

ՏՕԿԻՕ, 5 նոյեմբերի։ Զինական կայսրը լիազօրութիւն տուեց պետական քարտուղար Իւանշիկային յանձնել ռուսական մեռաշնորհները Եապօնիային։

ԽՕԼՄ, 5 նոյեմբերի։ Պրիվիսլեանսկի գծերի վրա գործադուլը վերջացաւ։ Գնացքները շարժվում են։

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕՍԼԱՒ, 5 նոյեմբերի։ Կայարաններում գործադուլի պատճառով 15,000 վագօն ապրանք է մնացել։ Ամեն տեղ հանքի արտադրութիւնը կրճատում են։

ՍՏԱՐԻՑԱ, 5 նոյեմբերի։ Հակառակ լրագիրների հաղորդածների, այստեղ աւերածութիւններ չեղան։ Լօտօշինում հինգշաբթի օրը հողային շարժում տեղի ունեցաւ 24 գիւղերի մասնակցութեամբ։ Մօսկվայից եկան կօզակներ և ստրիկաններ։ Հողատէրերի և գիւղացիների զիջումների պատճառով խառնակութիւնները դադարեցին։

ՎԱՐՇԱՎԱ, 5 նոյեմբերի։ Քարշակը և հացագործարանները դեռ չեն բանում։ «Новинъ»-ի խմբագիրը դատի է մատնված։ Պրիվիսլեանսկի երկրից արտաքսված են փոխադարձ ապահովագրութեան գործավարները— Էյսմօնդը և Եաբլօնսկին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 նոյեմբերի։ Պետերբուրգի և Մօսկվայի առաջդիմական-արդիւնաբերական և իրաւակարգի կուսակցութիւնները միանում և կազմում են «Հոկտեմբերի 17-ի Դաշնակցութիւն», Պետական Դումայի ընտրութիւններին մասնակցելու նպատակով։ Այդ դաշնակցութեան կոչը բոլոր Ռուսաստանին նոյեմբերի 5-ին Մօսկվա են տանելու Շիպօվը և Գուչկօվը, այնտեղ նրանք կը յայտնեն այդ զեմստվային և քաղաքների գործիչների համաժողովին։ Ի միջի այլոց դաշնակցութեան ծրագրի մէջ մտնում է քաղաքական գործադուլներին դիմադրելը։

ՐԵԱԶԱՆ, 5 նոյեմբ։ Պրիվիսլեանսկի գծի վարչութիւնը հետևեալ հեռագիրն է ուղարկել Րեազանի կայարանը. «Պրիվիսլեանսկի գծի ռուս ծառայողները նոյեմբերի 2-ի իրանց ժողովում, աչքի առաջ ունենալով Դաշնակցութիւնների Դաշնակցութեան նոր գործադուլը, որի նպատակն է Լեհաստանին անկախութիւն տալը,—որոշեցին խնդրել ռուս ընկերներին չը սկսել այդ գործադուլը մինչև Պետական Դումայի հաւաքվելը և պատգամաւորներին տալ որոշ լիազօրութիւն յանդիմանելու ռուս պատգամաւորներին, որոնք պաշտպանում են Լեհաստանի անկախութիւնը—իսկապէս նրա բաժանումը Ռուսաստանից։ Յիշեցէք, ընկերներ, որ դրութիւնը լուրջ է։ Ռուսաստանի սահմանում կանգնած են 200,000 պրուսացիներ կազմ ու պատրաստ, պատրաստ միջամտում կարգը վերահաստատելու։ Միանանք բոլորս և չը գնանք Դաշնակցութիւնների դաշնակցութեան կուրատաբեր ճանապարհով։ Ինքնավարութիւնը կարող է վճռել միայն Պետական Դուման»։ Կազմակերպիչ բիւրօն նման հեռագիրներ է ուղարկել ռուսական բոլոր գծերի կայարաններին։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 նոյեմբերի։ Բարձրագոյն ուկազներով զինուորական մինիստր Րէդիգէրը և ծովային մինիստր Բիրիլևը նշանակված են Պետական Խորհրդի անդամ, թողնելով ունեցած պաշտօններում։

5 նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 նոյեմբերի։ Պաշտօնականս Ի նկատի ունենալով գաւառներում տարածված լուրերը՝ թէ զինուորական-դաշտային դատի և մահվան պատժի են ենթարկել Կրօնշտադտի անկարգութիւններին մասնակցող զինուորներին, մենք լիազօրութիւն ունենք յայտնելու, որ դրանց նման բոլոր լուրերը վաղաժամ են և զուրկ հիմքից։ Ներկայումս Կրօնշտադտում տեղի ունեցած խռովութիւնների և կողոպուտների մասին միայն մանրամասն քննութիւն է կատարվում։ Դա բաւական երկար ժամանակ կը պահանջէ և այն ժամանակ միայն կարելի է բաւարար հիմունքով դատել այն մասին, թէ ինչ միջադրանքներ պէտք է դնել անկարգութիւններին մասնակցողների վրա և ինչպիսի պատիժներ

րին նրանք կարող են ենթարկվել: Զինուորական դրութեան մէջ գտնվող բերդում այդ գործը կը լինի և կարող է քննել միայն զինուորական դատարանը, բայց կրօնշտադտեան դէպքերին մասնակցողները դաշտային դատարանով չեն դատվել և չեն դատվի: Այդ պատճառով ամեն տեսակ լուրեր մահվան դատավճիռների մասին, որ իբր թէ կատարել է արդէն դաշտային դատարանը, անհիմն են և նրանց տարածումը ըստ երևոյթին մի մանեօվր է յայտնի կուսակցութեան կողմից, որը վճռել է ամեն միջոցներով յուզել հասարակութիւնը և որը միջոցների խտրութիւն չէ դնում իր նպատակներին հասնելու համար: Հասարակութիւնը կարող է կատարեալ վստահութեամբ սպասել այժմ և եթ ընդհանուր հիմունքներով կատարվող քննութեան, որը միայն կարող է պարզել Կրօնշդատում տեղի ունեցած անկարգութիւնների միտքը և բնաւորութիւնը և առաջին անգամ կը տայ պատշաճաւոր նիւթ թէ դատաստանական և թէ հասարակական անկողմնապահ դատավճռի համար այդ տխուր դէպքերի մէջ մեղադրվողների վերաբերմամբ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 նոյեմբերի: Ներքին գործերի մինիստրի զեկուցմամբ, ներքին գործերի մինիստրը քննեց համաառուսական պօստ-հեռագրական պաշտօնեաների մասնակցութեան հարցը, որը ներքին գործերի մինիստրը վճռել բացասաբար, և օրէնքին կատարեալապէս համապատասխան գտաւ ներքին գործերի մինիստրի ցուցմունքները այն մասին, որ պաշտօնեաները, մնալով ծառայութեան մէջ, չեն կարող վերոյիշեալ դաշնակցութեան անդամ դառնալ: Հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստը պետական ծառայութեան մէջ գտնվող անձանց չէ թոյլատրում խախտել գոյութիւն ունեցող օրէնքները քաղաքացիական ծառայութեան մասին, այդ պատճառով պաշտօնեաները չեն կարող դաշնակցութիւններ կազմել, որովհետանց ծառայութեան կարգապահութեան պահպանման անհրաժեշտ է պետական կազմի գոյութիւնը:—Պետերբուրգի քաղաքապետը հաստատում է, որ ձեռք են առնված քաղաքում բռնութիւնների և անկարգութիւնների առաջն առնելու միջոցներ և հրաւիրում է ազգաբնակութիւնը, որը չէ համակրում աշխատանքները դադարեցնելու, խանութները փակելու և գործադուլին միանալու պահանջներով կեանքի բնական ընթացքը խախտելու փորձերին, արիութիւն ցոյց տալ իր իրաւունքները պաշտպանելու մէջ յանդուգն պահանջների դէմ, ձեռնպահ մնալով բռնութիւններից, բայց անմիջապէս դիմել ոստիկանութեան աջակցութեանը, որին տրված են հրահանգներ:

ՍՕՍՆՕՎԻՑՅ, 5 նոյեմբերի: Վերականգնվեց երկաթուղիական հաղորդակցութիւնը Վարշավայի հետ: Ցանուցները բացվեցին: Մանր արհեստանոցները և որմնադիրները սկսեցին գործել:

ՎԱՐՇԱՎԱ, 5 նոյեմբերի: Տէլէֆօնի հետ միջնաչգայք կարգադրվեց: Ձիաքարշ պայմանները սկսում է երեւելութիւնը: Դենեղուն-Նամանգանի կարգադրութեամբ փակված են Վարշավայի ոսկերչական թատրոնները գործադուլին մասնակցելու համար:

ԿԻԵՎ, 5 նոյեմբերի: Վերականգնվեցին մարդատար գնացքների կանոնաւոր երթեւեկութիւնը:

ՄՕՍԿՎԱ, 5 նոյեմբերի: Երէկ ժողովարանների մասնաւոր ժողովականութեան մէջ քաղաքացիներ ընտրուած է առաջարկված Աւելասովը Գուչկով:

ՍԻՄՖԵՐՕՊՕԼ, 5 նոյեմբերի: Դնէպրովի գաւառի Կաթօլիկ և Զբուբէկին գիւղերում ագրարային անկարգութիւններ սկսվեցին:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 նոյեմբերի: Ռուսնէկների կառավարութեան պատուիրակները երէկ շրջեցին բանկերը, հրաւիրելով ծառայողներին միանալ գործադուլին, բայց ամեն տեղ մերժում ստացան: Այսօր բոլոր բանկերը գործում են:

ՍՈՒՐԺԱ, 5 նոյեմբերի: Ազնուականութեան պարագլխի նախագահութեամբ կայացաւ նորընտրական ժողովը:

ԻՒՐԻԵՎ, 5 նոյեմբերի: Ցօկեի գաւառում սկսվեցին ագրարային անկարգութիւններ: Գիւղացիները կրակում են կալուածատէրերի անտառները:

ԽՐԻՍՏԻԱՆԻԱ, 5 նոյեմբերի: Թագաւոր մնալու տեղի կունենայ նոյեմբերի 12-ին:

7 նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 6 նոյեմբերի: „Правительственный Вѣстникъ" լրագրում տպված է. «Հասարակութեան մէջ լուրեր են տարածվում, որ Լեհաստանի Թագաւորութեան վերաբերմամբ ձեռք առած միջոցը ներշնչված է կառավարութեանը հարևան պետութեան պահանջներով: Միւս կողմից յայտնի ուղղութեան մամուլը բացատրում է այդ միջոցը որպէս նշան շեղման այն սկզբունքներից, որոնք գծագրված են հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստում, և մինչև անգամ բացատրում է այդ՝ ռուսների և լեհացիների միջև արուեստական կերպով խտրութիւն յարուցանելու ցանկութեամբ, որպէս զի այդ խտրութեան մէջ գործիք գտնէ իր յետադիմական ձգտումների համար: Այդ բոլորը կատարելապէս շեղվում է ճշմարտութիւնից: Հոկտեմբերի 31-ից հրատարակված կառավարչական հաղորդագրութիւնից արդէն յայտնի են Լեհաստանի Թագաւորութեան մէջ զինուորական դրութիւն յայտարարելու դրդիչ պատճառները: Այդ պատճառների հետ միասին պէտք է յիշել նոյնպէս ոչ—լեհ ազգութեան պատկանող խմբերի հուզական յայտարարութիւնները, որոնք հաստատում են այս հաղորդագրութեան մէջ բերված փաստերը: Մի և նոյն ժամանակ կարելի չէր մանրամասն թւել երկրում ռուս ծառայողների և մանաւանդ զօրքերի վերաբերմամբ ազգաբնակութեան կողմից գրգռիչ դիրք բռնելու փաստերը: Մատնացոյց արված հանգամանքների համագումարը, վկայելով, որ տեղական ազգաբնակութեան բոլոր դասերը չափազանց գրգռված են, անխուսափելի դարձրեց նախազգուշական բնաւորութիւն ունեցող միջոցների ձեռք առնելը իշխանութեան կողմից, որոնք կարող էին օթափեցնող ազդեցութիւն գործել լեհ ազգաբնակութեան ամբողջ մասսայի վրա: Զանազան կողմերից հերքվում է սեպարատիստական ձգտումների գոյութիւնը երկրում, բայց հազիւ թէ հնարաւոր լինի սահմանամէջ անցկացնել այն ձգտումների—որոնց նպատակն է Լեհաստանի կատարեալ անջատումը Ռուսաստանից և լեհական ազգաբնակութեան բոլոր դասերը և բոլոր քաղաքական կուսակցութիւնները համակող—մաքի մինչև լեհական ինքնավարութեան մասին: Վերջինի սահմանները թէպէտ և դեռ ճշտութեամբ չեն որոշված, բայց նրա ընդհանուր բնաւորութիւնը ուղղված է դէպի վարչական և օրէնսդրական կատարեալ առանձնացումը կայսրութիւնից: Ստացվող շատ յայտարարութիւնների մէջ Պրիվիսլեան երկիրը մինչև անգամ անուանվում է «լեհական Թագաւորութիւն»: Այդ տեսակ ցանկութեան մէջ անկասկած երևում է ձգտումն, սակայն արտայայտվող չափազանց ոգևորվող անձերի կողմից, բացարձակ վերականգնել լեհական Թագաւորութիւնը: Ցամենայն դէպս այդ բոլոր փոփոխութիւնների հետ կապված է ռուսական սկզբունքների կատարեալ ճնշումն երկրի մէջ: Լեհական ինքնավարութեան գաղափարի արագ աճումը, որ բացատրվում լեհերի չափազանց զգայնութեամբ դէպի քաղաքական հարցերը, տխրում է աչքաթող չանել ոչ միայն ընթացող օրվայ դէպքերը, այլ և նրանց ապագայ զարգացման հնարաւոր հետևանքները: Ֆինլեանդիայի օրինակը, որի վրայ մատնացոյց են անում շարժման կողմնակիցները, նմանութիւն չունի: Ֆինլեանդական մեծ իշխանութիւնը աշխարհագրական և քաղաքական տեսակէտից ամենևին նմանութիւն չունի Լեհաստանի Թագաւորութեան հետ: Ֆինլեանդիային այժմ շնորհված իրաւունքները արդէն պատկանում էին նրան նոր անցեալում և նրանց վերադարձը համապատասխանում էր նոյն սկզբունքներին, որոնք յայտարարված էին հոկտեմբերի մանիֆեստի մէջ: Իսկ Լեհաստանի ներքին դրութիւնը կարգաւորելու հարցը վաղուց վիճելի և այն էլ համազգային հարց է: Նրա լուծմամբ շտապեցին զբաղվել առանձին կուսակցութիւնները, աւելորդ համարելով նախապէս լսել ռուս ժողովրդի ձայնը այդ գործի վերաբերմամբ: Անհրաժեշտ է, սակայն, սպասել Պետական Դումայի կազմակերպվելուն, որը կարող է քննութեան առնել Լեհաստանի բարեկարգութեան հարցը ոչ միայն լեհական ազգայնութեան, այլ և լայն ընդհանուր պետական խորհրդածութիւնների տեսակէտից: Իսկ մինչև այդ ժամանակ ամեն միջոցով պէտք է պաշտպանված լինի գոյութիւն ունեցող կազմը և չեն կարող թոյլատրելի լինել այնպիսի երևոյթներ, որոնք այժմ արդէն նախորոշում են երկրի ապագայ վիճակը: Անկասկած է, որ կեանքը նրա մէջ պէտք է զարգանայ հոկտեմբերի մանիֆեստի սկզբունքներով և համապատասխան ձեռք առած այն միջոցների, որոնք արդէն ընդունված են 1904 թւի դեկտեմբերի 12-ի ուկազի հիման վրա: Այդ պատճառով Լեհաստանի Թագաւորութեան մէջ զինուորական դրութեան յայտարարումը ոչ թէ առաջ է եկել լեհացիներին արդէն տրված իրաւունքներից և թեթևութիւններից զրկելու ցանկութեամբ, այլ անհրաժեշտ է համարվել առաջն առնել այն դէպքերի, որոնք թոյլատրելի չեն պետական բարձր շահերի տեսակէտից: Այստեղից ինքն ըստ ինքեան պէտք է հետևցնել, որ Լեհաստանի Թագաւորութեան նահանգներում կը վերացվի զինուորական դրութիւնը, հէնց որ կը խաղաղվի այնտեղ յուզմունքը և ազգաբնակութեան աւելի հանգիստ տրամադրութիւն կը սկսվի: Թէ մէկը և թէ միւսը—հէնց իրանց՝ լեհացիների ձեռքումն է:

ՄՕՍԿՎԱ, 6 նոյեմբերի: Կազմակերպութիւնների մեծամասնութիւնը կարծիք յայտնեց ընդհանուր գործադուլի դէմ: Այդ պատճառով գործադուլային կոմիտէտում մեծամասնութեանը լիազօրութիւն էր տրված ձայն տալ գործադուլի դէմ, որը այդպիսով չը կայացաւ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 նոյեմբերի: Ներկայ նոյեմբերի 4-ին Նորին Կայսերական Մեծութիւն Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց ընդունել Ցարսկօե-Սելօում Սրբազնագոյն Սինօդը իր անդամների լիակատար կազմով և սինօդային օբէր-պրօկուրօրի պաշտօնեաներով: Այդ ժամանակ Սինօդի նախաթոռ անդամ Պետերբուրգի միտրօպօլիտ Անտօնի մատուցեց Թագաւոր Կայսրին Փրկչի պատկերը և դիմեց Նորին Մեծութեանը հետևեալ խօսքերով. «Ձեր Կայսերական Մեծութիւն, Ամենաողորմած Թագաւոր: Ձեր Մեծութեան Բարձրագոյն մանիֆեստով անցեալ հոկտեմբերի 17-ից Ռուսաստանը կոչված է դէպի կեանքի նորոգութիւնը նրան շնորհված քաղաքական զարգացման իրաւունքներով: Նոր կարգի հիմքերի խաղաղ և ատրիճանական ամրապնդման մէջ ենք մենք բոլորս տեսնում ռուս ժողովրդի կենսական ոյժերի պտղաբեր ծաղկումը: Սրբազնագոյն Սինօդը, ընդունելով վերոյիշեալ մանիֆեստի մեծ պատմական նշանակութիւնը, և արտայայտելով իր ամենահպատակ երախտագիտութիւնը Ձեր Մեծութեան, օրհնում է Ձեզ այս Սուրբ պատկերով: Աղաչում եմ Աստուծուն, թող շնորհէ Նա մեր հայրենիքին խաղաղութիւն և անդորրութիւն, թող օգնէ Նա Ձեր բոլոր հաւատարիմ հպատակներին ընդունել խելացի հանգստութիւամբ շնորհված բարիքները և թող հեռու պահէ նրանցից ինքնակամութեան և ապստամբութեան ոգին, որ խորտակում է ամեն ազատութիւն: Թող Աստուած բարիք թելադրէ Ձեր սրտին իր Սուրբ եկեղեցու մասին և Ձեզ օրհնէ, Թագաւոր, իր մեծ և առատ շնորհներով Ձեր կեանքի բոլոր օրերում»: Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց պատասխանել հետևեալ բարձրաողորմած խօսքերով. «Ցայտնելով Իմ շնորհակալութիւնը Սրբազնագոյն Սինօդին Սուրբ պատկերով օրհնելու համար, Ձեզ և բոլոր ուղղափառ մարդկանց հետ միասին աղերսում եմ Տէր Աստուծուն, թող չափաւորէ Նա ռուս ժողովրդին և թող առաքէ նրան բարեպաշտութիւն և հաւատի հաստատութիւն: Հաստատ յոյս ունեմ, որ հոգևորականութիւնը, մանաւանդ գիւղականը, կը գործ դնէ անկեղծ և կատարեալ քրիստոնէական ջանք իր հոգի մէջ մտցնելու խաղաղութիւն և անդորրութիւն և իւրաքանչիւրը կը կատարէ իր վրա տրված պարտաւորութիւնները, առանց որի, ձեր ճիշդ ասածի նման, հնարաւոր չէ մեր հայրենիքի կենսական ոյժերի ոչ մի արդիւնաւէտ զարգացումն:» Ապա Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց արժանացնել ներկայացողներից իւրաքանչիւրին առանձին խօսակցութեան:

ՌԱԴՕՄ, 5 նոյեմբերի: Գործադուլը վերջացաւ: Խանութները բացվեցին: Սկսեցին շրջել 5 ժամից յետոյ: Փողոցներում անցորդներ չը կան: Երևում են միմիայն պատրուլներ: Երէկ երեկոյեան 10 ժամին կէլեցկի տրակտով Ռադօմ եկած պօստից զինվոր Ակսիտէչ յափշտակեց 21,000 ր. ոսկով: Ցանցաւորը փախաւ:

ԲԵՐԼԻՆ, 6 նոյեմբերի: Երկաթուղիների վարչութիւնը Կատօվիցում յայտարարում է, որ առաջին գնացքը Վարշավայի ուղղութեամբ ուղարկված է առաւօտեան 10 ժամ 35 րօպէին: Նրանով ճանապարհ ընկաւ այն յանձնաժողովը, որը պէտք է բանակցութիւններ վարէ ապրանքատար և մարդատար գնացքների երթևեկութիւնը վերականգնելու մասին դէպի Վարշավա:

ՎԻՏԷԲՍԿ, 6 նոյեմբերի: Կազմվեց «Խաղաղութեան դաշնակցութիւն» առանց քաղաքական պլատֆօրմի, որի նպատակն է վերականգնել խաղաղութիւնը և տարածել հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստի սկզբունքները, ազգային խտրութեան և ազգային յուզմունքների բռնի արտայայտութեան վերացումը: «Դաշնակցութեան» անդամներն են ազգաբնակութեան բոլոր խմբերի ներկայացուցիչները: Ընտրված է 12 անձերից բաղկացած մի բիւրօ:

ԿԻԵՎ, 6 նոյեմբերի: Չէրկասկի գաւառում ագրարային անկարգութիւններ են: Ուղարկված են զօրքեր:

ԻՒՐԻԵՎ, 6 նոյեմբերի: Այստեղ կազմակերպվում է Պրիբալտեան սահմանադրական կուսակցութեան մի բաժին, որի ծրագրի մէջ, բացի մանիֆեստից բղխող պայմաններից, մտնում են՝ պետական հաստատուն իշխանութեան պաշտպանութիւնը րէֆօրմներ մտցնելու համար, քաղաքացիների պաշտպանութեան ազատութիւնը, սօցիալական և տնտեսական րէֆօրմներ՝ աշխատաւոր դասը ապահովելու նպատակով, հարկերի արդար բաշխումը, քաղաքային և գիւղական ինքնավարութեան օրգանների ինքնուրոյնութիւնը, տեղական լեզուների թոյլ տալը դատաստանութեան մէջ բարձրագոյն ինքնավար դպրոցում և կառավարչական ու հասարակական հիմնարկութիւններում:

ՊԱՐԻԶ, 6 նոյեմբերի: «Ժուրնալ-դէ-Դէբա»-ում Ռուսաստանը լաւ ճանաչող Լէրուա-Բօլիէ խմբագրութեան ուղղած նամակի մէջ, ասում է, որ Ռուսաստանի ներկայ դրութեան գլխաւոր չարիքը—անվստահութիւնն է դէպի կառավարութիւնը: Վիտտէի հեռանալը շահաւէտ կը լինէր միայն յեղափոխականներին և յետադէմներին: Ազատամիտները մեծ անհեռատեսութիւն կը ցոյց տան, եթէ չաջակցեն այն միակ մինիստրի աջողութիւններին, որը ընդունակ է նախապատրաստել ազգային ժողովի գումարումը:

ՍՕՍՆՕՎԻՑՅ, 6 նոյեմբերի: Արտասահմանեան գնացքների շարժումն սկսվեց: Երկուշաբթի սպասում են աշխատանքների վերսկսվելուն:

ԿԱԶԱՆ, 6 նոյեմբերի: Բանւորական պատգամաւորների խորհուրդը, Պետերբուրգի երկաթուղիների գործադուլային կոմիտէտի ներկայացուցչի հետ միասին որոշեցին դադարեցնել գործադուլը երկուշաբթի օրը ժամը 12-ից:

ՏԱԳԱՆՐՕԳ, 6 նոյեմբերի: Կազմակերպվեց ժողովրդական սահմանադրական կուսակցութիւն: Ծրագիրը նման է սահմանադրական-դէմօկրատիականին: Այս շրջանում ագրարական շարժում կայ:

ՎԱՐՇԱՎԱ, 6 նոյեմբերի: Քարշակի գործադուլը վերջացաւ. վերջացաւ և հացթուխների գործադուլը:

ՎՕԼՕԳԴԱ: Նահանգապետը աչքի առաջ ունենալով միւս քաղաքների տխուր դէպքերը, արգելեց ամեն տեսակ ցոյց:

ՔՐԻՍՏԻԱՆԻԱ, 6 նոյեմբերի: Նախ քան ստօրտինգի քուէարկութեան անցնելը, սօցիալիստ Երիկկէնը յայտնեց, որ իր կուսակցութիւնը ձայն է տալիս թագաւոր ընտրելու.

5 նոյեմբերի

ՍՈՒԶԱ: Կայացաւ ժողով ազնուականութեան պարագլխի նախագահութեամբ հոգևորականութեան և պետական ու հասարակական հաստատութիւնների ներկայացուցիչներից՝ գաւառի խաղաղացման հարցի և ժողովրդին կոչ մշակելու մասին:

ԲԵԼԳՐԱԴ: Գրուիչի միսսիան աջողութիւն չունեցաւ. Նրա նպատակն էր համոզել դաւադիր գլխաւոր օֆիցէրներին հրաժարական տալ: Պրիզրէնից ստացված են լուրեր արնաւուտների բռնութիւնների մասին սերբերի դէմ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Զինաքարշերի և տրամվայների շարժումը չէ ընդհատվում: Մօսկվա-Վինդավօ-Րիբին երկաթուղու վրա գնացքը գնաց միայն մինչև Ցարսկօէ-Սէլօ: Վօկզալը պահպանում են զօրքերը: Նիկօլայէվեան երկաթուղու վրա հաղորդակցութիւնը պահպանում է երկաթուղային բատալիօնը: Մօսկվայից գնացքները գալիս են կանօնաւորապէս:

ՎԱՐՇԱՎԱ: Երէկ երեկոյեան Վօլսկի խճուղու վրա Կօխի տան լուսամուտից մի ռումբ ձգեցին Դօնի կօզակների վրա: Բարեբախտ պատահականութեամբ ոչ ոք չը վնասվեց: Կալանաւորված են բնակարանի տէրը և տանտէրը:

ԽԱՐԿՕՎ։ Լեռնային ինժեներ Դիտմարին թոյլատրված է հրատարակել Խարկովում ամենօրեայ լրագիր առաջադիմական ուղղութեան ծրագրով։

ԲԵՐԼԻՆ։ Կիլում № 126 ականաւոր «Ունդինա» զրահաւորին ընդհարվելով, տակը գնաց։ Օֆիցերը և 32 նաւաստիներ խեղդվեցին։

ԼՕՆԴՕՆ, 5 նոյեմբերի։ Հաղորդում են, որ սըր Չարլզ Հարտինգը կը նշանակվի Պետերբուրգի դեսպան, երբ արձակուրդի ժամանակ ամիջոցը կը լրանայ։

ՊԵՆԶԱ, 5 նոյեմբերի։ Ներքին գործերի մինիստրութիւնը տեղեկացրեց նահանգապետին, որ Սարատով ուղարկված գեներալ-ադիւտանտ Սախարօվի գործունէութիւնը բարձրագոյն հրամանով տարածվում է և Պէնզէնեան նահանգի վրա։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 նոյեմբ։ Պետերբուրգի մեքանիկական գործարանների բանւորները ընդունեցին 10 ժամեայ բանւորական օրը, որով և նոյեմ. 7-ին կը վերսկսվի չէշեալ գործարաններում կանօնաւոր գործունէութիւն։ Պետերբուրգի բորսային կօմիտէտը, քննելով վաճառականութեան ժամանակի մշակած նախագիծը՝ արդիւնաբերական դասակարգի և բորսային կազմութեան ընտրողական հաստատութիւնների մասին, անհրաժեշտ համարեց հրաւիրել բորսային կօմիտէտների և ուրիշ գոյութիւն ունեցող առևտրական և արդիւնաբերական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչների ժողով՝ նախագծի հիմունքի մասին կարծիքների փոխանակութիւններով, որի համար դիմեց համապատասխան առաջարկութիւնով բոլոր բորսային կօմիտեններին։

ԲԱԹՈՒՄ, 5 նոյեմբ։ Երկաթուղիների շարժումը սկսվեց։ Կեանքը մտնում է իր սովորական ընթացքի մէջ։ Սպասվում է գեներալ Մալամայի գալուստը—վերացնելու համար պատերազմական դրութիւնը։

ԿԷԼՑԻ, 5 նոյեմբ։ Վարշավայի գեներալ-նահանգապետը առաջարկեց երկրի նահանգապետներին համաձայն նոյեմբ. 3-ի կառավարչական հաղորդագրութեան դադարեցնել Պետական Դումայի համար կատարվելիք ընտրութիւնը։

ՍԻՄԲԻՐՍԿ, 5 նոյեմբերի։ Այսօր Արդատովսկի գաւառը ուղարկվեցին երկու րոտա զինւորներ։

կողմը. որովհետև նախընթաց որոշումով վճռված է Թագաւորութիւն հաստատել և այժմ էլ ոչ մի առիթ չը կայ այդ որոշումը փոխելու։ Կատերգը յայտնեց, որ իր կուսակցութիւնը խոնարհվում է ժողովրդի մեծամասնութեան կամքի առաջ։ Թագաւոր ընտրեին ընդունվեց միաձայն։ Նախագահը ճառ առաց, մաղթելով, որ Աստուած պահպանէ Թագաւորին և Թագուհուն հայրենիքը։

Կ. ՊՈԼԻՍ, 6 նոյեմբերի։ Զօրքերը կիրակի օրը քաղաք եկան դէպի Պրիզրեն և Ալբանական Լիւմա գիւղերը։ Դրինայի կամուրջի վրա կռիւ տեղի ունեցաւ։ Զօրքերից սպանվեցին 3, վիրաւորվեցին 6 մարդ։ Ալբանացիներից սպանված են 27, վիրաւորված 60 հոգի։ Լուրերին նայելով ապստամբութիւնը բռնել է [illegible] Թիւքեթի [illegible] սահմանագլխի ամբողջ տարածութեան վրայ, որ Ֆերդինանդ համար՝ ժամանակը հասել է պաշտամունքեան անունով [illegible] Ասում են, որ կերպարկացած են 50 հոգի։

ԿԻԵՎ, 6 նոյեմբերի։ Պրոֆեսորները 30 հոգով 28-ի դէմ որոշեցին փակել համալսարանը մինչև յունվար։

ԿՈՒՐՍԿ, 6 նոյեմբերի։ Կուրսկը զրկված է ուժեղացրած պաշտպանութիւնից։

ՊԵՆԶԱ, 6 նոյեմբերի։ Նահանգը յայտարարված է ուժեղացրած պաշտպանութեան վիճակում։

ՄՕՍԿՎԱ, 6 նոյեմբերի։ Ցերեկվայ ժամը 2-ին բացվեց զեմստվային և քաղաքային գործիչների համաժողովը։ Նախագահ ընտրվեց Պետրունկեվիչը օգնականներ՝ Շչեպկինը և Սավելեվը։ Համաժողովը սկսվեց Գոլովինի զեկուցումով, որը նկարագրում է զեմստվային համաժողովները և այն անգին գերը, որ կատարել են նրանք ազատարար շարժման մէջ, հանելով լիակատար յաղթութեան բիւրոկրատիական կազմի դէմ։ Կանգ առնելով հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստի վրա, Գոլովինը կոչ արեց համաժողովին խաղաղ ու հանդարտ խորհել անիշխանութեան դէմ միջոցներ։ Ցարգվեց Տրուբեցկոյիյիշատակը, որի մասին խօսեց Րօդիչեվը, և ազատութեան համար ընկած բոլոր մարտնչողների համար։ Տրուբեցկօի այրիին ցաւակցութիւն յայտնվեց։

ՎԱՐՇԱՎԱ, 6 նոյեմբերի։ „Дневникъ"-ի տալով, Նովօ-Ալէքսանդրովի Անտառային Ինստիտուտի պրօֆէսօր Լանգէին, որ ղեկավարում էր ինստիտուտում ցոյցերին, գեն.-նահանգապետի կարգադրութեամբ դրել են Իվանգօրօդի բանտը։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Գուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից.
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզաենս. հ.
ՉԻԿՕՎԱՆԻ —9—10 ժ. աչքի. ներքին և ներարգային
Զ. Ի. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. և վիրաբուժութիւն։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.
Կ. Ի. ԳԶԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի
Ա. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՇԶԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.
Գ. Ց. ԳՈՒՐԴԵՆՕՎ—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—5—6 ժ. ներքին և երեխայոց հ. և ծաղկահատ.
Ն. Դ ԱԲԵԱՆՑ—6—7 ժ. ներքին հիւանդ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—7—7½ ժ.
Գ. Ա. ԱՐԴԱԶԻԱՆԻ. Կատարում է միկրօ-քիմիական և բակտերօլօգիական հետազօտութիւններ։
Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ
բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Բ Ժ Ի Շ Կ
Լեւոն Քաւոյեան
Վերադարձաւ Կովկասեան Հանքային Ջրերից և վերսկսեց հիւանդների ընդունելութիւնը։ Միզանցասեռական, սիֆիլիս և կաշուի հիւանդութիւններ։ Առաւօտեան 9—12 ժամ, երեկոյեան 3—8 ժամ։ Միքայէլեան փողոց, № 55։ (ա.օ յ. օր.մ.) 29—30

Բ Ժ Ի Շ Կ
Լեւոն Օհանջանեան
Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների։ Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.։ Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.։ Հասցէն անկիւն Գօլօվինսկի պրօսպէկտի և Կադետսկայա փողոցի, տուն Թամամշեանի։ Մուտքը Կադետսկի փողոցից № 2. (ա. օ.) 50—300

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Մ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
նախկին օրդինատօր Մօսկվայի համալսարանի կլինիկայի
Վերսկսեց ընդունելութիւնը յատկապէս միզանցքասեռական, սիֆիլիսի և կաշու հիւանդութիւններ ունեցողներին։ Ընդունելութիւնն ամեն օր՝ 10—11 ժամին առաւօտեան և 5—7 ժամին երեկոյեան։ Րտիշչևսկի փող. № 1, «պօժարնի կօմանդի» դիմացը. տէլէֆօն № 11. (ա. օ.) 16—20

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Ա. Քարաճեան
Ընդունում է ն ե ր ք ի ն և ջ ղ ա յ ի ն հիւանդութիւն ունեցողներին առաւօտեան 9—11 ժ.։ երեկոյեան 5—7 Վելիամինօվսկայա փողոց, տ. Սաֆարովի, № 13. տելեֆօն № 1061։ (շ. ե. հ.) 17—20

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Բ. Նաւասարդեան
Վերադարձաւ և ստանձնելով իր «ԱՌԱՋԻՆ Մ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ», վերսկսեց բժշկական գործունէութիւնը։ 17—20

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Կայսերական Թատրոնների արտիստ Լ. Դօնսկօյի անտրպրիզ
Այսօր, երեքշաբթի, նոյեմբերի 8-ին
կը ներկայացվի
ՌՕՄԷՕ և ՋՈՒԼԻԷՏՏԱ
օպերա 5 գործ. երաժ. Գունօի։
Մասնակցում են տ.տ. Դօնսկայեա, Էյխէնվալդ, Նիկիտսկայեա, Կարպօվա. պ.պ. Դօնսկօյ, Եւլախով, Տօմաշեվիչ, Ջիստիակօվ, Վօլսկի, Դեմիանենկօ, Շէին։
Պարերը կը դնէ բալէտմէյստր պ. Բեկեֆի
Սկիզբը 8 ժամին։
Պատրաստում են ներկայացնելու ՉԵՐԶՎԻՉԿԻ օպերա 4 գործ. 8 պատկ. երաժ. Չայկօվսկու և «Ֆիգարոի հարսանիքը» երաժ. Մօցարտի։
Տոմսակները ծախվում են։

ԲԺ. Ն. ԵԱՐԱՄԻՇԵԱՆ
Ներքին, մանուկների, կաշուի և վեներական հիւանդութիւնների համար։
Ընդունում է ամեն օր առաւօտեան 9—12 ժ. երեկոյեան 5—7 ժ.
Հասցէ—Արասաքաղեան հրապարակ № 9, մուտքը Շելկօֆնիկեան փողոցից № 1։
(եր.հ.կ.) 1—20

Մի ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՏ հայ ընտանիքում տրվում են
ԵՐԿՈՒ ՍԵՆԵԱԿ
առանձին մուտքով մի կամ երկու հոգու։
Նոյն տեղ ընդունվում է և մի աշակերտ ամբողջ պանսեօնով։ Դիմել уголь Жуковскаго „Гудовича д. № 15 (со стороны Жуковскаго.) 1—3

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելեամինօվսկայա փողոց № 8։ (ե.ռ.) 27—100

ԷԼԷԿՏՐՕ-ԲՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԷՏ
Բժիշկ Միխայել Գեղեվանովի
Ջղային հիւանդների ընդունելութիւնը
Առաւօտեան ժամի 12-ից մինչև 1-ը
Երեկոյեան ժամի 6-ից—7-ը
Կօրգանօվսկայա փող. № 20 Վերայում։ Սեփական տ., տէլէֆօն № 791։ (ա. օ.) 23—150

ԲԺ. Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիսի, միզային, վեներական և մորթու ախտ ունեցող հիւանդներին ամենայն օր առաւ. 12—2 ժ. և 6—8 երեկ. Սօլօլակ, անկիւն Բեբուտօվսկի և Պասկեվիչա փողզ. № 33/15 տ. Միրիմանեանի (Նախկին օրիորդաց 3-դ գիմնազ. տուն)։
(ա.օ.) 14—100

ԱՆՍՊԱՍԵԼԻ ԱՐԱԳ ՄԵԿՆԵԼՈՒ
պատճառով, շատ էժան ծախվում են մի զոյգ ձի, մի միաձի կառք, ուրիշ կառքեր և նրանց պարագաների մի մասը։ Հասցէ—Միքայէլեան փող. № 200։ (ա.օ.) 4—5

ՇՈՒՇԵՑԻ ԱԻԱԳ ՄԱՀՏԵՍԻ-ՅԱԿՈԲԲԵԱՆԸ, որը նորերս գաղթել է Շուշուց Թիֆլիս, թողել է Եւլախ կայարանում իր որդի, տասերկուամեայ Քրիստափորին, որը գտնվում է այժմ Գանձակում, գանձակեցի Նիկօլայ Առաքելեանցի տանը (Նոր-փողոց, № 77)։ Փոքրիկ Քրիստափորը Եւլախից մի պատահական գնացքով եկել է Գանձակ, որտեղ հարց ու փորձ անելով իր ծնողներին, պատահմամբ ընկել է պ. Նիկօլայ Առաքելեանցի խանութը. բարեսիրտ Առաքելեանը այժմ իր տանը խնամում է գաղթական մանուկին ու դիմում է նրա ծնողներին, որ գան և վերցնեն իրանց երեխային։ 3—3

Ուսեալով
ցենզ ցանկանում եմ հայոց լեզուի մասնաւոր դասեր ունենալ հայ ընտանիքներում. ցանկացողները թող դիմեն Թիֆլիս Հալաբար Աբարատեան փող. № 15։ Տ. ԱննաՄանուկեան։ 3—3

Պահանջեցէք ամեն տեղ «ՕԴՕԲՐԻՆ»
Միայն Միխայիլ Լեբեդևի
„Этикетъ утвержденъ прав." մակագրութիւնով

Գլխաւոր պահեստատեղին դեղագործական ապրանքների վաճառման Կովկասեան ընկերութեան մէջ—Թիֆլիս, Բագու, Բաթում։
10, 20, 30 31—36

ՀԻՒՐԱՆՈՑ
„ԵԱԼՏԱ"
Նոյեմբերի 1-ից մտում է իր նախկին տիրոջ իրաւունքի տակ և ունի յայտնի խոհարար։ Պատրաստվում են Եւրոպական և տեղական մաքուր կերակուրներ։ Ճաշի գները սկսած 20 կօպէկից մինչև 1 րուբլի։ Ընդունվում են ամեն տեսակ պատուէրներ և բացէ թողնվում ճաշ տները։ Հասցէն վրացոց սէմինարիայի դիմաց, Սերեբրեանի փողոցի սկիզբը։ 1—1

Գուտտենբերգ գրախանութում
Վաճառվում են
ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՔ-ԱԴԱՄԵԱՆՑԻ փոխադրած և թարգմանած նոր լոյս տեսած հետևեալ պատկերազարդ մանկական գրքերը

1. Նապաստակ Խեչանի վրէժխնդրութիւնը կամ Ինքդ քեզ օգնիր	—75
2. Փոքրիկ Ցօլակն ու Խլրշիկ Նապաստակը	1 —
3. Առաջին վաստակ	—60
4. Աներեւոյթ հողագործ, մանկական, պատկերներով	—07
Շքեղ պատկերներով	
5. Անդարդ Հանէսը	—40
6. Եօթն ագռաւ	—40
7. Կայէնն ու Մանէնը	—40
8. Պստիկ ու ճստիկ	—40
9. Խժռողներ, բազմաթիւ ընտիր պատկերներով	—50
10. Բնի և ձուի որս, մանկական	—05
Ժողովրդական	
11. Վարժապետը	—05
12. Գիւղական վարժուհի	—25
13. Երկրաշարժ և հրաբղխային լեռներ	—10
14. Իգնատիոս Տօլա, իր պատկերով	—30
15. Վրէժ և հիւանդապահ աղջիկը	—05
16. Տրիլբի, դրամա 4 արարուածով	—25
17. Ոգեհարցութիւն (Spirtisme), թատերգ. 3 արարուածով	—50

Գումարով առնողներին զիջումն կը լինի. ցանկացողները թող դիմեն՝ Тифлисъ, книжный магазинъ «Гуттенбергъ». 2—2

1896
ԾԱՂԻԿՆԵՐԻ Օ-ԴԸ-ԿՕԼՕՆ
ԲՐՕԿԱՐ և ԿՕՆ.
ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Ամեն մրցութիւնից բարձր։
2—12 (ձ. 20)

Տպարան «ՀԵՐՄԷՍ» ընկ.
Электропечатня типографскаго Т—ва Гермесъ, Мад. Ул. № 15.